

Cahit Sıtkı Tarancı'nın Hikâyelerinde Kadın

Ramazan GÜLENDAM*

ÖZET

“Şair” kimliğiyle tanınan Cahit Sıtkı Tarancı'nın (2 Ekim 1910 - 12 Ekim 1956) hikâyecilik yönü de vardır. Tarancı'nın hikâyelerinde en çok üzerinde durduğu konulardan biri de, “genç kız”lar ve “kadın”larla ilgili meseleleridir. Tıpkı Ahmet Haşim gibi kendisini çirkin kabul eden Tarancı, biraz da bu kompleksinin etkisiyle, hikâyelerinde “kadın”la ilintili meselelere (aşk, evlilik vs.) sık sık göndermede bulunur.

Biz bu bildirimizde yazarın kitap olarak basılmış hikâyelerini esas alarak onun kadın konusuna yaklaşımını yer yer kendi hayatıyla da ilintilendirerek irdelemeye çalışacağız.

Anahtar Kelimeler: *Cahit Sıtkı Tarancı, Modern Türk Edebiyatı, hikâye, kadın.*

Woman in the Cahit Sıtkı Tarancı's Stories

ABSTRACT

Cahit Sıtkı Tarancı is known as one of the outstanding pioneers of Republic period poetry, but he is also a story-writer. He has many published and unpublished short-stories. One of the main topics in his stories is women and their problems. This paper is concerned with the position of women in his published stories; and is also focused on the portrayal of these women in his stories.

Key words: *Cahit Sıtkı Tarancı, Modern Turkish Literature, short story, woman.*

“Hayatta insan birkaç mahdut kişinin tesirinde kalır: anne, sevgili ve dost”¹

Diyarbakır, bizim kültür ve edebiyat tarihimizde önemli bir yeri olan şehirlerimizdendir. Ali Emîrî Efendi, Ziya Gökalp, Süleyman Nazif, Faik Âli Ozansoy, Ahmet Arif, Sezai Karakoç ve Cahit Sıtkı Tarancı gibi tanınmış pek çok sanat ve düşünce adamımız bu şehirde doğup büyümüştür. İstanbul'da lise öğrencisiyken 1929 Aralık'ında anne-babasına yazdığı bir mektupta, “Benim de çizilmiş bir meşkûrem vardır. Ben, her şeyden evvel, yaşamış olduğuma delil olmak için, bir eser meydana getireceğim. Namınızı, memleketimizi ve namımı yükselteceğim.”² diyen Cahit Sıtkı, sözünü tutmuş; hem kendi adını hem de doğduğu şehrin adını/nâmını yükseltmiştir.

* Prof. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
ÇANAKKALE rgulendam@hotmail.com

¹ Cahit Sıtkı Tarancı, *Ziya'ya Mektuplar*, Varlık Yayınları, İstanbul: 1957, s. 166.

² Cahit Sıtkı Tarancı, *Ziya'ya Mektuplar*, s. 39.

“Hikâyeci” Cahit Sıtkı Ve Kadın Karakterlerin Hikâyelerdeki Oranı

Cahit Sıtkı, şairliğiyle tanınmak istemiş ve ömrünün büyük bölümünü şiirle iştigal ederek geçirmiş bir sanatçı olmasının yanında hikâyeler de kaleme almıştır. Cahit Sıtkı'nın, biraz “beves” olarak³ ama daha çok maddî sıkıntılardan dolayı (dostu Baki Süha Edipoğlu'nun aktardığına göre sigara ve içki parasını çıkarmak için)⁴ 1935-1947 yılları arasında yazıp *Cumhuriyet* gazetesinde yayımlattığı hikâyeleri, kendi hayatından - özellikle “*her kayıttan âzade bohem hayatı*”ndan⁵- izler taşıyan otobiyografik karakterli metinler olarak okunabileceği gibi onun şiirlerinde bahsedemediği/üstü kapalı geçtiği değişik konulardaki görüşlerine de ışık tutar. “*Başka bir deyişle, bu hikâyelerin her biri adeta Tarancı'nın bir şiirinin açılımı (dramatize edilmiş şekli) gibidir. Bu yüzden Cahit Sıtkı'nın şiirlerinin yorumlanması ve anlaşılmasında en önemli ip uçları bu hikâyelerde gizlidir.*”⁶

Cahit Sıtkı'nın hikâyelerindeki konular, genelde, şairin kendi hayat hikâyesinden alınmış izlenimi uyandırmaktadır. Hikâyelerde işlenen “*aile özlemi, güzellik-çirkinlik karşılığı, aşk, özellikle karşılıksız aşk, kadınlar tarafında sevilme arzusu, yaşama sevinci-ölüm korkusu karşılığı, içkiye sığınmış, memuriyeti ve işi sevmeme ve baba korkusu*” gibi konular, aynı zamanda Cahit Sıtkı'nın kendi gerçekliğini yansıtmaktadır. Cahit Sıtkı'nın hayatında, “aşk”ın ve “kadın”ın önemli yeri olmuştur. Bu nedenle de hemen her hikâyesinde bir kadına veya genç kıza rastlamak mümkündür. Onun hikâyelerinde kadınlarla ilgili ele alınan konuları genel anlamda şöyle sıralayabiliriz: “*Aile özlemi, üvey annelik, eşler arası sadakat, aldatılan kadın, aldatılan erkek, aşk, yasak aşk, çapkınlık, kadınlar tarafından sevilme arzusu, kızık aşk, cinsel taciz (röntgencilik), kıskançlık, güzellik/çirkinlik, sınıf farklılığı, yalnızlık, taşra insanı (kız, erkek), balayı, evlilik, mutluluk özlemi, kadın ve genç kızların ailevi ve toplumsal sorunları, yoksulluk.*”

Toplam 80 hikâyesi bulunan Cahit Sıtkı'nın 9 hikâyesinin başkişisi, genç kızdır. Hikâyelerde bu genç kızların, “*sarışın, güzel, çirkin, yabancı (Fransız), taşralı, köylü kıızı, İstanbullu, şebirli*” gibi sıfatlarla ifade edebilecek nitelikleri vurgulanır. Hikâyelerdeki bu genç kızların psikolojik özellikleri ise, genel olarak, “*neşeli, hayat dolu, aldatılmışlık psikolojisine sahip, alt sınıftan olup üst sınıfa özlem duyan, iyi niyetli, iyi kalpli, serbest, çapkın, cinsel cazibeli, utangaç, mahcup*” gibi sıfatlarla verilebilir. Aile ve ekonomik durumları yönünden de bu genç kızların durumlarını şu genel ifadelerle belirtmek mümkündür: “*Anne ve babası olanlar, üvey annesi olanlar, öksüz olanlar, ailesi olmayanlar, aile durumu belli olmayanlar, yalnızca annesi olanlar, yalnızca üvey annesi olanlar, nişanlı olanlar, alt sınıftan (kenar mahalle, taşra) olup kendi hayatını kendisi kazananlar, hizmetçilik yaparak geçinenler, ekonomik durumu orta ballı olanlar, ekonomik yönden dar gelirli olanlar*”

³ Cahit Sıtkı, 20.11.1932 tarihli bir mülakatında, “*saysız karpislerinden birini tatmin maksadıyla*” hikâye yazacağından bahsediyor. Cahit Sıtkı Tarancı, *Yazılar (Makaleler/Konuşmalar/Yanıtlar)*, Haz.: Hakan Sazayek, Can Yayınları, İstanbul: 1994, s. 83.

⁴ Mehmed Kemal, *Acılı Kuşak*, Çağdaş Yayınları, İstanbul: 1977, s. 25.

⁵ Cahit Sıtkı Tarancı, *Ziya'ya Mektuplar*, s. 18. Selahattin Önerli de, bu hikâyeler için, “*Tarancı'nın özellikle ruhsal yönden çektiği acılara bir tepkidir bu hikâyeler. Tarancı, mutluluk adına neyi yaşamamışsa bunları hikâyesine yerleştirmiştir. Nitekim Tarancı, hikâyelerinde gerçek bir sevgiden çok tasarlanan bir sevgiyi dile getirmektedir.*” tespitini yapar. Selahattin Önerli, *Cahit Sıtkı Tarancı'nın Hikâyeciliği ve Hikâyeleri*, Akran Matbaacılık, Ankara: 1976, s. 6.

⁶ *Cahit Sıtkı Tarancı'nın Hikâyeleri*, (Haz.: Şaban Sağlık), Basılmamış/Yayına hazır eser, s. 17. Henüz yayınlanmamış bu çalışmasını, bu bildiriye hazırlarken istifade etmem için bana gönderme nezaketinde bulunan Prof. Dr. Şaban Sağlık'a teşekkürlerimi sunarım.

Bu genç kızların alışkanlıkları, eğitim ve meslek durumları için ise şu nitelermelerde bulunulabilir: “*Alışkanlığı belirtilmeyen, spor yapan (tenis oynayan), eğitim durumu belirtilmeyen, ortaokul mezunu, lise mezunu, mesleği belirtilmeyen, hizmetçi (besleme), memur, sekreter, ev kızı*”

Tarancı'nın kimi hikâyelerinin başkişisi, yaşlı (40 yaş ve sonrası) kadınlardır. Bu kadınların genel özellikleri de şu şekilde sıralanabilir: “*Dul, evli, güzelliği veya çirkinliği belirtilmeyen, kıskanç olanlar, yalnızlık hisseden, iyiliksever, hizmetçileri ile oturan yaşlı kadın, gelir durumu iyi, ekonomik durumu belirtilmeyen, evinde gazete veya mecmua okuyanlar, eğitim durumu belirtilmeyen, mesleği belirtilmeyen, kocasından kalan mirasla yaşayan*”

Cahit Sıtkı'nın 6 hikâyesinde de başkişiler, genç kadınlardır. Bu kadınların hikâyelerde belirtilen genel özellikleri şu sıfatlarla ifade edilebilir: “*Sarışın güzel, güzel, evli, yaşama zevinci taşıyan, yumuşak huylu, kıskanç, kocasına sadık, güzelliğinden rahatsız, maceraperest, önce evli sonra ayrılmış, ailesinin yanında yaşayan, ailesi zengin, ekonomik durumu orta halli, ekonomik durumu iyi olan, kitap okumayı seven, sinemaya giden, alışkanlığı belirtilmeyen, lise mezunu, eğitilmiş ama ne eğitimi aldığı belirtilmeyen, eğitimi ve mesleği belirtilmeyen*”

Bir hikâyede de (*Bir Kadın*), düşmüş bir sokak kadını ön plandadır. Adı verilmeyen bu hayat kadını, çirkindir; ancak, yardımsever, müşfik, ciddi ve vakur bir kadındır.

İkinci derecedeki kadın karakterlerin hikâyelerdeki dağılımına baktığımızda ise; 25 hikâyede genç kızların, 10 hikâyede yaşlı kadınların, 19 hikâyede de genç kadınların ikinci derecedeki kadınlar olarak karşımıza çıktığını görürüz.⁷

Cahit Sıtkı ve Kadınlar

“*Ben aşk adamıyım*” diyen Cahit Sıtkı, hayatı boyunca pek çok kıza ve kadına âşık olmuş; hayatı kadınlarla sevmiş ve onlarla duymuştur. Bunların bir kısmıyla, gönül eğlendirme amaçlı kısa süreli ilişkiler yaşasa da birkaç tanesi onun hayatında önemli yer etmiştir. Öncelikle onun hem şiirlerinde hem de hikâyelerinde sık sık karşımıza çıkan ve hem şiirlerinde hem de hikâyelerinde, hayatın acı gerçekleri karşısında, çok sevdiği annesinden sonra sık sık sevgisine sığındığı “Beşiktaşlı” küçük sevgilisinden bahsetmeliyiz. Anneden sonra ikinci bir kurtarıcı imge olarak şairin hayatında önemli bir yeri olduğu anlaşılan ve Tarancı'nın, “*Onun üzerine yoktur ve olamaz. Bu işe (yaşamak, şiir yazmak ilb...) onu sevmekle başladım, onu sevmekle bitireceğim*”⁸ dediği bu “Beşiktaşlı sevgili”, Reşit İskenderoğlu'nun anlattıklarına göre, “*o dönemin ve çevrenin en güzel kızlarından biri olup, Balkanlardan gelme bir ailenin kızı*”dır. Kültürlü bir genç kız olduğu söylenen Beşiktaşlı'ya, Cahit Sıtkı ile evlenmeyi düşünüp düşünmediği sorulduğunda, Cahit Sıtkı'nın “çirkinlik kompleksi”nin pek de yersiz olmadığına delalet eden şu cevabı verir: “*Fizik yapısı itibarıyla tipim değil. Onunla mutlu olamam. Bu nedenle evlenmeyi düşünmüyorum. Ancak görüyorum ki geleceği büyük bir şairdir. Bu sebeple inkişara uğramasın diye şimdilik ilişkiyi sürdürüyorum.*”⁹ Bu Beşiktaşlı genç kızın kim olduğunu Şeyhmus Diken'den öğreniriz: Annesi tarafından Diyarbakır'la bağı bulunan yazarlarımızdan

⁷ Cahit Sıtkı Tarancı'nın Hikâyeleri, (Haz.: Şaban Sağlık), s. 6-10.

⁸ Cahit Sıtkı Tarancı, *Ziya'ya Mektuplar*, s. 155.

⁹ Reşit İskenderoğlu, *Cahit Sıtkı Tarancı ile Anılar*, Ankara: 1993, s. 37'den aktaran Şaban Sağlık, *Cahit Sıtkı Tarancı'nın Hikâyeleri Üzerine Bir İnceleme*, Hece Yayınları, Ankara: 2003, s. 59-60.

Vedat Günyol'un kız kardeşi Mihrimah Hanım.¹⁰ Beşiktaşlı'dan başka Cahit Sıtkı'nın ilgi duyduğu pek çok genç kız ve kadın olmuştur. Sözelimi; Edremit'te askerlik yaptığı sırada önce 14 yaşında bir Boşnak kızı ile, daha sonra da askerliğinin son altı ayında tanıdığı “*on yedisindeki esmer köylü güzel?*” ile kısa süreli gönül maceraları yaşamıştır.¹¹ Yine askerlik döneminde kendisine mektup yazan ve değerlendirmesi için şiirlerini gönderen hemşehrisi ve akrabası Melek Tiğrel ile ailesinin ve çevresinin de isteği üzerine evlenme durumu gündeme gelmiş; ancak bu, sadece niyette kalmıştır.¹² Onun hayatında önemli bir değişime sebep olan kadın ise, 1946'dan sonra “*tek ve şabâne iptilâ?*”sı olan ve bütün saadetini ona borçlu olduğunu söylediği¹³ Cavidan Tınaz Hanım'dır. Şair, 10.6.1950 tarihli mektubunda “*iradem, sağduyum, sabrım, hepsi aşkımin emrindedir?*”¹⁴ dediği Cavidan Hanım ile evlenebilmek için içkiyi bile bırakır; ama 1951'deki evlilikten kısa bir süre sonra iradesine ve sağduyusuna sahip çıkamayan şair, eski bohem hayatına tekrar döner.

“*Hayattaki bütün amaçsızlığını ve ‘yer edinmeyişi’ni aşksız ve kadınsız oluşuna bağla(yan)?*”¹⁵ Tarancı için “*aşksız/kadınsız geçen her gün ‘koklanmadan atılan gül’dir, heba edilmiştir, kayıptır?*”¹⁶. “*Hava kadar lâzım / Ekmeğe kadar mübarek / Su gibi aziz?*” gördüğü güzel kadınları -özellikle onların yüzlerini-, hikâyelerinde ışıklı/parlak imgelerle anlatan Cahit Sıtkı'ya göre; ister anne, ister sevgili isterse kız kardeş olsun kadın, insanı bu kötü dünyadan (realiteden) huzura, güzelliğe, erdeme ve kurtuluşa götüren ışıklı gücün kaynağıdır.¹⁷ Ona göre, “*sevilmek, teneffüs etmek kadar hayatî bir ihtiyaçtır?*”¹⁸ ve “*Bir insan hayatında kadın ne mühim ihtiyaçtır?*”¹⁹ Hayatında “aşk”a ve “kadın”a bu kadar çok yer ayıran ve annesi ile kızkardeşlerini (özellikle de Nihal'i) çok seven Tarancı'nın hikâyelerindeki kişilerin büyük kısmının da kadın olması doğaldır. Ancak bu kadınlar, çoğunlukla, “yüceltilen” kadınlar değil; daha çok “şehvet ve ihtirası tatmin eden” birer nesne gibi görülen kadınlardır ki bu durum, “içgüdülerinden başka bir değer tanımayan” Cahit Sıtkı neslinin genel özelliklerinden biridir.²⁰ Onun 1940'lı yıllara ve özellikle de daha sonra eşi olacak Cavidan Hanım'la tanışana (1946-47) kadar “kadın”a bakışının, genelde, olumsuz olduğunu söylemek mümkündür.

Onun kadına bakışını/yaklaşımını belirleyen başlıca hususları kabaca şöyle sıralamak mümkündür:

1. Kendisini hep bir “çocuk” gibi göstermeye çalışan Tarancı'nın, annesinden küçük yaşta ayrılması ve babasıyla yaşadığı çatışma (Oedipal kompleks),

¹⁰ Şeyhmus Diken, “Var Git, Böyle Ferman Etti Cahit”, *Yaratı*, Ocak-Şubat 2003, S: 1, s. 39'dan aktaran Şaban Sağlık, *Cahit Sıtkı Tarancı'nın Hikâyeleri Üzerine Bir İnceleme*, s. 60.

¹¹ Boşnak kızı ile yaşadıkları ve yaşayamadıkları hakkında bakınız: Cahit Sıtkı Tarancı, *Ziya'ya Mektuplar*, s. 154-155. “Esmer köylü kızı” hakkındaki birkaç mektup için bakınız: Cahit Sıtkı Tarancı, *Ziya'ya Mektuplar*, s. 196, 200-204. Ayrıca onun, küçük kızlarla olan gönül maceraları hakkında bakınız: Cahit Sıtkı Tarancı, *Ziya'ya Mektuplar*, s. 16.

¹² Ramazan Korkmaz, *İkaros'un Yeni Yüzü Cahit Sıtkı Tarancı*, Akçağ Yayınları, Ankara: 2002, s. 19-20.

¹³ Ramazan Korkmaz, *a.g.e.*, s. 30.

¹⁴ Ramazan Korkmaz, *a.g.e.*, s. 27.

¹⁵ Ramazan Korkmaz, *a.g.e.*, s. 111.

¹⁶ Ramazan Korkmaz, *a.g.e.*, s. 117.

¹⁷ Ramazan Korkmaz, *a.g.e.*, s. 121.

¹⁸ Cahit Sıtkı Tarancı, *Ziya'ya Mektuplar*, s. 195.

¹⁹ Cahit Sıtkı Tarancı, *Ziya'ya Mektuplar*, s. 196.

²⁰ Mehmet Kaplan, *Nesillerin Rubu*, Dergâh Yayınları, 8. baskı, İstanbul: 2001, s. 22, 26.

2. Çirkinlik kompleksi,
3. Çekilen maddî sıkıntılar,
4. Yalnızlık ve içe kapalılık (hastalıklı ruh hâli).

“Çocuk” Cahit Sıtkı’nın “Şefkatli Anne”si

Okumak için Diyarbakır’dan ayrıldıktan sonra ömür boyu para, sağlık ve özellikle yalnızlık problemi yaşamış olan Tarancı, tıpkı şiirlerinde olduğu gibi, hikâyelerinde de “kadın” a bir “sığınma ihtiyacı” içinde yaklaşmıştır.²¹ Hayatındaki -son yılları hariç- bütün amaçsızlığını, derbederliğini, bohem hayatını ve “yer edinemişi”ni aşksızlığa ve kadınsızlığa bağlayan²² Cahit Sıtkı, ister sevgili, ister kız kardeş isterse anne olsun tüm kadınları “sığınılacak” varlıklar olarak görmüş ve tıpkı Ahmet Haşim gibi (Haşim’in *O Belde*’deki kadınları da, “*dilde temvîm-i ızdırâbı bilir*”) onlardan kalbindeki/içindeki sıkıntı, dert ve kederleri dindirecek varlıklar olarak söz etmiştir. Bu sırada da kendisini hep “*sevilmeye layık bir çocuk*” olarak nitelemiştir. “*Her gün iş dolayısıyla temas ettiği adamların yalancılığı, menfaatperestliği, ikiyüzlülüğü*”nün²³ de etkisiyle “*hayatı boyunca süreklî çocuk kalma arzusunda olan şair*”, sözgelimi Cavidan Hanım’a evlilik teklif ettiği mektubunda bile ona şöyle hitap eder: “*Sev beni, emin ol ki sevilmeye layık bir çocuğum. (...) Sev beni, buna çok ihtiyacım var.*”²⁴ Sevgilisinin sevgi, şefkat ve koruyucu kanatları altına sığınmak isteyen şair, Diyarbakır’dan yani çok sevdiği annesinden ayrıldıktan (Ramazan Korkmaz’ın ifadesiyle, *cennetten kovulduktan*)²⁵ sonra -babasıyla arası pek iyi değildir- derin bir ruh yalnızlığı içerisine düşmüş; ruhunun sıkıntılarını azaltıp sakinleştirecek ve yalnızlığına son verecek bir sığınak, bir liman aramıştır. Bulduğu sığınağı (Cavidan Hanım’ı) yine kendi iradesizliği yüzünden çabuk kaybeden şair, felç geçirip de hastaneye yatırıldığında odasına giren “*Başını Koruyan Melek*”i yani eşi Cavidan Hanım’ı görünce “*bir çocuğun annesine atılması gibi onun kollarına atılmak ister*”; ancak bunu yapamayacak durumda olduğunun şuuruna varınca da bir “*çocuk gibi*” ağlar.²⁶

Cahit Sıtkı’nın ölümünden kısa süre önce de hastane odasında yanarda, bir ara Diyarbakır Belediye Meclisi üyeliği yapmış aydın bir kadın²⁷ olan “şefkatli anneciği” Arife Hanım vardır ve geçirdiği felç sebebiyle konuşamayan oğluna “anne” dedirtmeye çalışmaktadır. Zaten şairin son zamanlarında doğru dürüst söyleyebildiği iki kelime vardır: “Allah” ve “anne”.²⁸ En yakın dostu Ziya Osman, onu hastahanedeyken ziyaret ettiğinde gördüğü bir manzarayı detayıyla anlatır (s. 35-38); ama biz oradan sadece bir bölüm aktaralım: “*...bir ara, annesi onu konuşturmaya bile çalışmıştı. Şiirde Türkçeyi en iyi kullanmış şairlerden biri olan Cabit, bütün dillerin olduğu gibi, muhakkak, Türkçenin de en güzel kelimesini, “anne”yi öğrenmişti meğer. Bu kelimeyi, yıllardan sonra, ikinci defa öğretmek de gene bahsız anaya kısmet olmuştu. O, şimdi, bütün analığıyla,*

²¹ Ramazan Korkmaz, *a.g.e.*, s. 111. Ramazan Korkmaz, Cahit Sıtkı’nın, şiirlerinde çizdiği kadın imgesini, bu çalışmada (s. 111-126) detayıyla ele alıp incelemiştir.

²² Ramazan Korkmaz, *a.g.e.*, s. 111.

²³ Cahit Sıtkı Tarancı, “Küçüklerin Dostu”, *Gün Eksilmesin Pencereden*, Can Yayınları, 3. baskı, İstanbul: 2008, s. 80. Bundan sonra, hikâyelerden yaptığımız alıntılarda verilen sayfa numaraları bu kitaba aittir.

²⁴ Ramazan Korkmaz, *a.g.e.*, s. 28.

²⁵ Ramazan Korkmaz, *a.g.e.*, s. 5.

²⁶ Ramazan Korkmaz, *a.g.e.*, s. 31.

²⁷ Ziya Osman Saba, “Cahit’le Günlerimiz”, içinde Cahit Sıtkı Tarancı, *Ziya’ya Mektuplar*, s. 26.

²⁸ Mehmed Kemal, *a.g.e.*, s. 20-21.

yıllarca önceki sabır, ümit, hattâ sevinç ve gururla: “Anne de, Cahit” diyordu. Küçük bir çocuğa, bir zamanlar kucığındaki minik Cahit’e ısrar etmiş olacağı gibi tekrarlıyordu: “Anne de de arkadaşın dıysun!” Meşru Cahit, o ana için, tekrar konuşturulacak, tekrar yürütülecek, tekrar büyütülecek bir evlâttan başka bir şey değildi.”²⁹

Babası, Cahit Sıtkı'nın “şair” değil “vali” olmasını istemiştir. Şairliği seçen Cahit Sıtkı, sevip saygı duyduğu hâlde babası ile bu yüzden bağlarını koparmış ve varlıklı bir ailenin çocuğu olmasına rağmen maddî sıkıntıdan hiç kurtulamamıştır. Bu durum, onu “hassas mizaçlı biri” hâline getirmiş ve bu hassas kişilik, “fizikî çirkinlik kompleksi” ile birleşince hayat, şair için, trajik bir hâl almıştır.³⁰ Şair, hayatının sıkıntılı geçmesinde babasının önemli rolü olduğu için “anne”sine daha yakındır. Çirkinlik kompleksinden, babayla anlaşamamadan, maddî sıkıntılardan, hassas mizaçtan, anlamamaktan şikâyetten ve yalnızlıktan kaynaklanan sıkıntı ve bunalımlarını teskin için şair; *içki* ve *kadına* “sığınır”. “Kadın”, hayatın acımasızlığı karşısında onun sığınak ve dayanaklarından biridir. Hikâyelerinde, sık sık, bir kadının veya genç kızın –bu bir hizmetçi olabildiği gibi küçük bir genç kız da olabilir- dizlerine veya göğsüne başını koymuş, çocuk gibi teskin edilmeyi ve seilmeyi isteyen erkeklerle karşılaşırız.

“Çirkin” Cahit Sıtkı

“Esmer, arkaya taranmış, siyaha çalar saçlı, ince dudaklı, üst dudağıyla ufak burnunun arası biraz fazla açık, kulakları kabarık, alnı darca, bütün güzelliği, koyu kestane, moğolumsu çekik gözlerinin biraz hüznünlü mânâsında toplanmış, ufak tefek (...)” biri olup “sol yanağındaki Diyarbakır çibannın irice izi”³¹ ile Galatasaray Lisesi’nde Ziya Osman Saba’nın dikkatini çeken Diyarbakırlı Cahit Sıtkı, “hemen hemen aynı sıcak (ve) yıldızlı gökler altında yaşamış Bağdatlı Ahmet Haşim’le”³² yanaklarındaki çiban izine kadar pek çok noktada benzerlikler gösterir ki bu benzerliklerin başında “çirkinlik kompleksi” ile ortak şiir ve kadın anlayışı gelir. Şair, ömrü boyunca -şair olarak çok beğendiği ve şiir anlayışı bakımından da benzediği Ahmet Haşim gibi- fizikî görüntüsünü kendisine dert edinmiş; bunu Ziya Osman’a, küçük kızkardeşi Nihal’e ve Cavidan Hanım’a yazdığı mektuplarda yer yer dile getirmiştir. Sözelimi Tarancı, 1942’de Ziya Osman’a yazdığı bir mektupta şöyle diyor: “Form meselesine bu kadar takılıp kalmam, ... fizik çirkinliğimin mahsulüdür. İnsan, mahrum olduğu şeyin kıymetini ve mânâsını daha iyi anlayabiliyor.”³³ Cahit Sıtkı’nın, hayatı boyunca kurtulamadığı ve içkiye düşkünlüğünün bir sebebi olarak da gösterilen³⁴ bu “çirkinlik kompleksi”ni, evlilik teklifi içeren mektuplarına istediği cevabı vermeyen Cavidan Hanım’a yazdığı 2.9.1949 tarihli mektupta da görmek mümkündür: “Red cevabı benim boyumun kısalığından, dişlerimin takmalığından, yüzümün karmakarışıklığından falan ileri geliyorsa, mesele yoktur; bu takdirde ısrar etmem, talihime küser

²⁹ Ziya Osman Saba, “Cahit’le Günlerimiz”, içinde Cahit Sıtkı Tarancı, *Ziya’ya Mektuplar*, s. 37.

³⁰ Şaban Sağlık, *Cahit Sıtkı Tarancı’nın Hikâyeleri Üzerine Bir İnceleme*, s. 40.

³¹ Cahit Sıtkı Tarancı, *Ziya’ya Mektuplar*, s. 4. Mehmed Kemal de, Cahit Sıtkı’yla tanıştığı ilk ânı anlatırken yaşadığı hayal kırıklığını şöyle anlatır: “Ne yalan söyleyeyim, hayalimdeki Cahit’e hiç benzemiyordu. Gerçekteki Cahit ile hayalimdeki Cahit arasında ilinti kuramadım. Hatta hayal kırıklığına uğradım. Ufak tefek bir adamdı. Yanağında Diyarbakır çibani göze çarpıyordu. Karaya çalan rengi, arubımsı, kürdümsü bir yüzü vardı. Uygarlaşmamış kaba yüzler olur ya, öyle. Usturayı ne kadar çalarsan çal, kazanmayacak gibi görünen kallar. (...) Konuşması tuhuttu. Hatta biraz kekeme. Bundan olacak az konuşurdu.” (Mehmed Kemal, a.g.e., s. 16.)

³² Cahit Sıtkı Tarancı, *Ziya’ya Mektuplar*, s. 7.

³³ Cahit Sıtkı Tarancı, *Ziya’ya Mektuplar*, s. 102.

³⁴ Şaban Sağlık, *Cahit Sıtkı Tarancı’nın Hikâyeleri Üzerine Bir İnceleme*, s. 58.

otururum.”³⁵ Bu “çirkinlik kompleksi”, onun kadınlarla ilişkisini ömrünün sonuna kadar olumsuz yönde etkilemiştir. Cahit Sıtkı'nın, kötümser mizacı ve fizikî yapısından - kendi deyimiyle “*dar kalp*”ından- duyduğu memnuniyetsizlik, kadınlarla kendi arasında derin bir uçurum yaratmasına sebep olmuştur. Tarancı'nın kadın konusundaki bu karamsarlık ve kötümserliği, onda bir fikr-i sabit veya felsefe hâline gelmiş; onun kadınlara yaklaşımını da büyük ölçüde etkilemiştir. Kendisinin, hiçbir kızın beğenmeyeceği/beğenemeyeceği kadar çirkin olduğuna inanan, bu konuda aşırı duyarlık göstererek bu durumu “bir kara talih” sayan Cahit Sıtkı, daha ilk gençlik yıllarında hep kendisinden yaşça çok küçük kızlara ilgi duymuş; bunun sebebinin de Ziya Osman'a şöyle izah etmiştir: “*Ben çirkinim, yetişkin kızlardan beni beğenen olmaz. Onlar tecrübelidir. Ben, ancak, küçük yaştaki toy kızları elde edebilirim, ancak onlar bana yüz verirler.*”³⁶ Tarancı, tıpkı bütün gece kafasını ve yüzünü aynada seyredip de memnuniyetsizliğini hem Yakup Kadri'ye ifade eden³⁷ hem de “*Başım*” adlı şiirinde dile getiren Ahmet Haşım gibi, “*sabah, tıraş olurken aynada seyrettiği yüzünden sonra, (...) ancak küçük kızların, “hayatımda ilk erkek”i olabileceğine inanı(r); akşam, demlendiği meyhanenin (...) aynalarındaki hayaline gözü ilişince, belki bu yüzden de (çirkinlik vehminden R.G.) birkaç kadeh daha atmış olu(r).*”³⁸ Cahit Sıtkı, bu kompleksini, *Bir Adamın İki Görünüşü* gibi pek çok hikâyesinde de sık sık dile getirir.

Hikâyelerde Kadın

Kadını, temelde, hayatın olumsuzluklarından kendisini kurtaracak bir “sığınak” veya “teselli kaynağı” olarak gören Cahit Sıtkı, hikâyelerinde kadınlarla ilgili pek çok meseleye değinir. Kadının daha çok “anne”, “eş” veya “sevgili” olarak karşımıza çıktığı bu hikâyelerde Tarancı, hizmetçilik, işçilik veya hayat kadınlığı yapan kadınlara da yer verirken kadınların karşılaştıkları, “aldatılma veya aldatma”, “yasak aşk”, “erkek dayacağına veya baskısına maruz kalma”, “sevdiği erkeğe kavuşamama”, “fakirlikten muzdarip olma”, “sınıf atlama veya lüks bir hayat özlemi/isteği”, “aile baskısına maruz kalma”, “mutsuz bir evlilik”, “dulluk veya erkeğe ihtiyaç duyma” gibi meseleleri de hikâyelerinde işler. Bunun yanında nasıl bir kadın istediğinin/aradığının işaretlerini de neredeyse her hikâyesinin satır aralarına serpiştirir.

Nasıl Bir Kadın? veya İdeal Kadın Tipi

Cahit Sıtkı, 30 Temmuz 1939'da Cumhuriyet'te yayımlanan “*Dördüncü Sevgili'yi Ararken*” adlı hikâyesinde³⁹ üç tip sevgiliden/kadından söz eder ve ideal/aradığı sevgili/kadın tipi olarak da dördüncü bir sevgili/kadın tipi çizer. Onun, özelde sevgili genelde de kadın anlayışının özeti mahiyetindeki bu hikâyede Tarancı, şu tiplerden bahseder:

Hikâyede bahsedilen birinci sevgilinin adı, Nükhet'tir. Hikâye kahramanının tensellikten ziyade *sığınma arzusunu* karşılayan bu sevgili, “*on dört yaşında, siyah önlüklü,*

³⁵ Ramazan Korkmaz, *a.g.e.*, s. 26. Cahit Sıtkı'nın, “çirkinlik kompleksi”nin yansımalarını içeren 1929 tarihli bir başka mektup için bakınız: Cahit Sıtkı Tarancı, *Evime ve Nihal'e Mektuplar*, (Haz.: İnci Enginün), TDK Yayınları, Ankara: 1989, s. 10.

³⁶ Cahit Sıtkı Tarancı, *Ziya'ya Mektuplar*, s. 17.

³⁷ Ahmet Kabaklı, *Türk Edebiyatı*, C: 3, Türk Edebiyatı Yayınları, 4. baskı, İstanbul: 1978, s. 148.

³⁸ Cahit Sıtkı Tarancı, *Ziya'ya Mektuplar*, s. 18.

³⁹ Bu hikâye için bkz. Cahit Sıtkı Tarancı, *Gün Eksilmesin Pencereden*, s. 143-145.

kısa çoraplı, kumral saçlı, iri elâ gözlü, saz benizli, ipincecik bir mektepli kızdır. (...) Uysal ve sessiz mızacı gibi, solgun yüzüne uygun ağlamaklı sesi de gevezeliğe biç müsait değildir.” (s. 143). Hikâyenin 28 yaşındaki kahramanı -ki pek çok hikâyede olduğu gibi bu karakteri Cahit Sıtkı ile özdeşleştirmek mümkündür-, onunla yaşadıklarını anlatırken öyle ifadeler kullanır ki -bu ifadeleri yukarıdaki alıntıda yaptığımız gibi koyu olarak belirttik- aklımıza hemen Ahmet Haşim'in *O Beld'e*de çizdiği veya Tefik Fikret'in arzuladığı sessiz, ince/zarif, şefkatli, saf ve masum kadın/sevgili tipi gelir: “...onun yanında, susmayı konuşmaya tercih ettiğim için, orta malı olmuş kelimelere emanet edemediğimiz samimî, saf ve kırışık hislerimizi muhabbetli bakışlarla, veciz tebessümlerle, gizli öpücüklerle ifade etmeğe alıştık: “Küçük ve bence mukaddes başını göğsüme yasladığı ve günahkâr elim kadife yumuşaklığında olan saçlarında gezindiği zaman, dünyanın döndüğünü, yaşımın yirmi sekiz olduğumu, günün birinde öleceğimi unutacak kadar kendimden geçerim. Zaten beni ona bağlayan şey de bu haslettir: beni realiteden uzaklaştırmak. (...) On dört yaşındaki bir kız tarafından sevilmenin insanı ne kadar dinlendirdiğini bana sorun... Onun, bana aşladığı saffet sayesinde ki hâdisata ve eynaya her gün tazelenen bir hayretle bakabiliyorum.” (s. 143). (Buradaki ve bundan sonraki alıntılardaki vurgulamalar bana ait. R.G.).

Kahramanın ikinci sevgilisi ise, bir daktilodur; yani bir sekreter. Şevkiye adlı bu kız -ki sevgililere verilen isimler de onların mizaçlarıyla uyumludur-, birincisinin aksine, neşeli, kanlı canlı ve realist bir kızdır. *Tenselliği* ile ön plana çıkarılan bu sevgili, bize Tefik Fikret'in *Sühâ ve Pervin*'indeki Pervin'i hatırlatır: “Onun geceler hazinesi koyu siyah, kesik saçları, mehtaplı kayular gibi esrarlı ve güzel gözleri, kendiliğinden esmer ve son derece tatlı teni kadar canlılığı, konuşması ve kaydı hayat şartıyla benimsediği neşesi de hoşuma gider. Parmaklarının daktilo makinesindeki gündelik talimlerden mütevellit hassasiyeti, kan gibi, vücudunun her tarafında -kulaklarında, burnunda, dudaklarında, boynunda, göğsünde, kalçalarında, bacaklarında... ilâh...- kendini gösterir. Sabahları işime giderken tramvayda ekseriya beraberiz. Diyebilirim ki tramvayda herkes onu dinler, çünkü öyle pervasız, tatlı, sürükleyici bir anlatışı var ki! (...) Bu çenyle at başı giden keskin bir zekâsı da var. (...) Hele giyinmekte bitirmiştir. Az ve ucuz şeylerle kendini öyle bir süslemesini bilir ki! Ve müsaadenizle giydiğini yakıştırır da! Onu kolunuza takıp istediğinizi sosyeteye girebilir ve “Nişanlım!” yahut “Karım!” diye takdim edebilirsiniz. Sizi mahcup etmeyeceğine söz veririm. Onunla aramızda, platonik aşkla alâkası olmayan, güneş gibi ısıtıcı, bahar gibi coşturucu bir sevgi var. İkimiz de realistiz... Bu hararetin ve bu coşkunluğun devam edip etmeyeceğini bilmediğimiz için, nişanlanma ve evlenme gibi tatsız şeylerle birbirimizin keyfini kaçırmıyoruz. Taşa taş, çiçeğe çiçek, kağıda kağıt ve insana insan muamelesi yapmasını ondan öğrendim, beni realite ile ve onun kanunlarıyla karşı karşıya koyan ilk mahlûk Şevkiye'dir. (...) onunla beraber geçirdiğim saatler, dedikodularıyla, şakalarıyla, müziplikleriyle, kabaklarıyla beni dünyanın en tasasız, en nikbîn, en baktiyar adamı yapar.” (s. 143-144). Bu sevgili tipi, evlenilecek değil de sevişilecek bir tip olarak çıkar karşımıza.

Hikâyedeki kahramanın üçüncü sevgilisi, dul bir kadın olan Süheyla'dır ki bu sevgili/kadın tipinde öne çıkan özellikler, *cinsellik* ve *kültürdür*. Cazibesi ve cinsel çekiciliği vurgulanan bu kadının en önemli vasıflarından bir diğeri, kültürlü oluşudur. Fiziken “dolgun” olan bu kadın, ruhen de “olgun”dur. “Açık kumral saçlarıyla, muayyen bir rengi olmayıp mevsimine, gününe, saatine, ânına göre değiştiği halde, daima tehlikeli cazibeler yatağı müstesna gözleriyle, her cins kadebe değmiş, etli, şimşekli ve alev lezzetli dudaklarıyla, çocukları baştan çıkaracak ve ihtiyarları çıldırtacak kadar tahrik edici, göz karartıcı, harikulâde vücuduyla o, aşkın potasında pişmiş nadide bir macundur. Bu fizik imtiyazlarının yanında onlardan aşağı kalmayan kafa ve ruh zenginlikleri de yabana atılmayacak kadar çoktur. Lîseyi bitirdikten

sonra üniversiteye devam edememişse de -böyle güzel bir kızın derhal kapılacağı kolayca tahmin edilebilir- kitaplarla alâkasını kesmemiş, kendi kendine edebiyat ve felsefe kültürünü artırmış, birinci kocasıyla Paris'e gittiğinde yarım yamalak Fransızca'sını da ilerletmiş... Konuşmasını, oturmasını, yürümesini, sade ve zarif giyinmesini, etrafındakileri incitmeden idare etmesini bilen zekî ve aynı zamanda iyi kalpli..." olan bu kadın ile anlatıcı arasında bir zevk ve ilgi ortaklığı da vardır: "Bir Fransız romancısı üzerinde birleşen hayranlık." (s. 144-145). Anlatıcı, yani Cahit Sıtkı, burada da çirkinlik kompleksinin ve maddî sıkıntılarının altını çizmeyi ihmal etmez: "Süheyla gibi adım başında rastlanmaz bir güzeli kollarında sıkabilmek her babayığının kârı değildir. Yakışıklı, biç değilse zengin olmadığım halde, böyle bir devlet kuşunun nasıl olup da başıma konduğuna hayret etmiyorum desem yalan söylemiş olurum." (s. 145).

Ancak hep bir "arayış" içinde olan kahraman, hayatını paylaştığını söylediği bu üç kadını da ideal kadın olarak görmez. Bu üç ayrı mizaç ve yaratılıştaki kadınla yaşamak, hikâye kahramanını memnun etmez; aksine "yorar". O, bu üç kadının özelliklerinin hepsini üzerinde taşıyacak bir tek kadının hayalini kurar ve onu "arar": "İstiyorum ki Nûkhet'in saffetini ve masumiyetini, Şevkiye'nin canlılığını ve neşesini, Süheyla'nın olgunluğunu bir tek kadında birleşmiş bulayım; zira kendimi bölmekten usandım. İstiyorum ki tasımı üç ayrı çeşmeye tutacağıma bir tek çeşmeye tutayım da bütün susuzluklarımı birden gidereyim! Sizin anlayacağımız, şimdi dördüncü ve asıl sevgilimi arıyorum. Her genç kıza, her kadına alıcı gözle bakmam bundandır. Aradığımı bulabilecek miyim? Yaşam henüz otuzu geçmediği için, dördüncü sevgilimi bulmaktan ümit kesemeyebilirim, değil mi?" (s. 145).

"Ne Kadınlar Sevdim Zaten Yoktular": Muhayyel Sevgili

Bir şiirinde "Hayal meyal şeylerden ilk aşkıma" diyen Tarancı'nın tüm hikâyelerine bakıldığında, sürekli aranan ve ümitle beklenen ideal sevgilinin bu kurmaca metinlerde bir türlü bulunamadığı, bulunsa bile birlikte olunamadığı görülür. O, peşine düşüp sürekli aradığı bir tarafı "melek" (anne imgesi kaynaklı) bir tarafı da "şeytan" (şehvetli ve düşkün) bu sevgiliyle çoğu zaman rüyalarında bile buluşup bir araya gelemez. Onun sevgilileriyle ilişkilerinde çoğunlukla "sanal" bir boyut vardır ve anlatıcı, sevgililerinden pek çoğu ile sadece rüyasında görüşür veya onları hayalinde canlandırır.⁴⁰ Hikâyelerdeki anlatıcının veya Cahit Sıtkı'nın kadınlarla/sevgililerle ilişkisindeki bu hayalî/sanal boyut, bize Ahmet Haşım'ın "hayalî (muhayyel) sevgili" tipini hatırlatır. Onun sevgi ve sevgilileri de gerçekten ziyade tasarlanan/hayalî sevgi ve sevgililerdir.⁴¹ Kendisini kadınların ilgisini çekecek ve sevecek biri olarak görmeyen yani kendisiyle barışık olmayan anlatıcı, sürekli sevgililerinden bahseder ve devamlı sevgili değiştirdiği imajını verir; ancak onun, hikâyelerde, hiçbir kadınla sağlıklı ve sürekli bir ilişki yaşadığına şahit olamayız. Bu söylediklerimizi en iyi kanıtlayan hikâye, Cahit Sıtkı'nın bizzat kendi adıyla hikâyenin hem anlatıcısı hem de birinci dereceden kahramanı olarak yer aldığı *Telefonda Bir Konuşma* adlı hikâyedir. Cahit Sıtkı'nın aşk, kadın ve sevgili hakkındaki düşünceleri açısından önemli metinlerden biri olan bu hikâyede, kahraman-anlatıcı konumundaki Cahit Sıtkı'ya, tanımadığı bir kadından bir telefon gelir ve Cahit Sıtkı, tanımadığı bu kadına telefonda âşık olur; ancak sevinci, her zamanki gibi kursağında kalır. Çünkü burada yaşananlar, sadece kahraman-anlatıcının bilinçaltındakilerin ortaya

⁴⁰ M. Sadık Aslankara, "Cahit Sıtkı'nın Öyküleri, Öykücülüğü", içinde Cahit Sıtkı Tarancı, *Gün Eksilmesin Pencereden*, Can Yayınları, 3. baskı, İstanbul: 2008, s. 19, 24.

⁴¹ Selahattin Önerli, *Cahit Sıtkı Tarancı'nın Hikâyeciliği ve Hikâyeleri*, s. 7.

çıktığı bir rüyadır. O, sesinden, hayalinde yaşattığı genç kız olduğuna hükmettiği (s. 56) muhayyel sevgiliyi sadece rüyasında görür ve onunla sadece rüyasında böyle uzun uzun konuşabilir. İsmi söylemeyen “meçhûl” sevgili de, Cahit Sıtkı’yı, “*realitede mahrum bıraktığı*” arkadaşlığına, sevgisine, şefkatine ve bûselerine ancak rüyada kavuşturur ve onu, rüyada bile olsa, böylelikle bahtiyar eder (s. 59). Bu ifadeler bize yine Ahmet Haşim’in, “*hayalî, leylî* (gece gelen, rüyada görülen), *bûseleriyle ruhtaki/gönüldeki elemeleri tenvim ve teskin eden*” kadınlarını hatırlatır.

Hikâyeden anlaşıldığına göre; sabah akşam aynaya baktığı hâlde kendini tanımadığını (s. 57) söyleyen Cahit Sıtkı’nın, geceleri sık sık rüyasına giren bu sevgilide en çok beğendiği şey, “*ciddiyet?*”dir (s. 57). Cahit Sıtkı, “sırnaşık” kadınlardan değil de “ağır” kadınlardan hoşlandığını *Hakikatten Sonra Hayal* adlı hikâyesinde de dile getirir: “*Kadının da sırnaşığına hiç tahammülüm yoktur. Kadın dediğin kendini ağır tutmalı, bir portre gibi çerçevesinin hudutları içindeki kaderini kabul etmeli.*” (s. 69). Sevgili de, kahraman-anlatıcının yani Cahit Sıtkı’nın izzet-i nefesine düşkünlüğünden hoşlanır. Hikâyedeki muhayyel ve tabii ki “*merhametli*” (s. 59) sevgilinin şu sözleri, bize, hem bu durumu hem de “*melûl ve mahzun*” Cahit Sıtkı’nın, çok istediği hâlde -çirkinlik kompleksi, parasızlık vs. gibi değişik sebeplerden dolayı- kadınlarla rahatça ilişki kuramadığı gerçeğini ifade eder: “*Beni (...) yalnız rüyada değil, gündüzün de, sokakta tramvayda sık sık görüyorsunuz, fakat bana öfkeniz olduğu için bakmıyor, alakadar olmuyor gibi yapıyorsunuz, izzetinefsinize bu kadar düşkün olmanız hoşuma da gitmiyor değil. Ama bisediyorum ki arkamdan uzun uzun bakıyor, içiniizi çekiyorsunuz. Bu melul ve mahzun haliniz bana pek dokundu da...*” (s. 59).

Hikâyenin kahraman-anlatıcısı Cahit Sıtkı, idealindeki kadını “*her yerde ve her şeyde arar*” (s. 61); ilgilendiği herhangi bir kadını gerçekten sevip sevmediğini ancak rüyasına girip girmemesinden anladığını ve bir bayanın kendini sakladığı nispette gözünde güzelleştğini ifade eder (s. 58). Telefondaki kadına, Ahmet Haşim’i hatırlatan bir edayla, “*yüzünü görmediğim her kadın gibi siz de güzelsiniz bence.*” dedikten sonra hayalindeki/idealindeki kadın tipinin fizikî özelliklerini sıralar: “*Belki tipiniz de kumraldır, tam istediğim gibi. Belki boyunuz, cinsi tükenen bir ceylân neslinin son mümessesidir. Belki gözlerinizde yeşil okyanusların baş döndürücü sonsuzluğu ve derinliği var. Belki saçlarınız Babil’in asma bahçelerinden kalan son bir parçadır, belki yüzünüz Meryem’in yüzünden daha saftır ve belki tebessümünüz Joconde’un tebessümünü gölgede bırakacak bir sanat mucizesidir.*” (s. 58).

Sevgilisi daima kendinden kaçtığı için onunla realitede değil de yalnızca rüyada karşı karşıya gelip konuşabildiğini söyleyen bir kahraman-anlatıcının ağzından anlatılan *Rüyada Gezdiğim Ev* başlıklı hikâyede de, sekiz sene önce âşık olduğu ama aşkına karşılık vermeyen bir sevgilinin oturduğu evi, yakaza hâlinde (yarı uykulu yarı uyanık) dolaşan bir anlatıcı vardır karşımızda. Anlatıcı, realitede birlikte olamadığı o eski sevgiliyle eskiden *rüyasında* hep bu evde buluştuğundan bahseder: “*Sevgilimle, realitede, karşı karşıya gelip konuşamadığımızı, onun benden daima kaçtığını yukarıda söyledim. Fakat geceleyin rüyada, gündüzün bana yüz vermeyen kendisi değilmiş gibi, yanıma gelirdi. Hiç unutmam, hep bu evde buluşurduk. Annesi uyur uyumaz, sevgilim yavaşça kapıyı aralıklar, beni içeri alırdı. Tahta döşemeler çatırdamasın, güriültü çıkmasın diye, o terliklerini, ben iskelepinlerimi elimize alır, ayaklarımızın ucuna basarak sofadan geçer, aynı ihtiyatla merdivenleri çıkar, sevgilimin ikinci kattaki odasına dalarlık -bütün bunlar rüyada oluyor-; ve sevgilim beni odasındaki geniş divana uzatır, arkama ipek yastıklar doldururdu. Sonra, kendisi de yanıma uzanırdı ve başlardık konuşmağa, fısıldaşmağa, öpüşmeğe, birbirimizi ısırmağa. Saçlarımız ve nefeslerimiz gibi ruhtarımız da birbirine karışırdı.*”

Rüyada sevgilimle beraber olmadığım gece yoktu. Bir gece -hep rüyada- gene öyle sarmaş dolaşken, merdivenlerde ayak sesi duyduk. Sevgilim, boynunda halkalanmış duran kollarımı çözerek yerinden fırladı. “Eyyvah! Annem geliyor!” diyerek bir telaşlanmağa başladı ki ben de ne yapacağımı şaşırardım. Bereket versin ki eliyle beni karyolasının altına itti. Zira hakikaten az sonra annesi, elinde idare kandili, başında takkesiyle kapıda görünmüştü:

-Daha yatmadın mı kızım?

Sevgilim yatağa uzanmış, bir kitabın yapraklarını çeviriyor, sözüüm ona okuyordu. Annesi hiçbir şeyden şüphelenmeden, geldiği gibi gitti. O gittikten sonra sevgilimin karyolasına atladım, gülmekten katılıyorduk. Sonra bilmem ne oldu, oda bir titredi, arkasından tavan başımıza çökmesin mi? Toz toprak arasında sevgilimi kaybettim ve uyandım ki yatağımdayım, terlemişim...” (s. 111).

Anlatıcı, bu boş evi kiralamak ister. Ama niçin? Rüyalarda bile ulaşamadığı sevgilinin yine sadece rüyalarında girebildiği evine realitede girebilmek ve rüyasının doğruluğunu araştırmak için...: “Hakikatte içine girmediğim hâlde, geceleri rüyamda içinde dolaştığım, sevgilimle sarmaş dolaş olduğum bu eve niçin taşınmak istediğim bilmem anlaşıldı mı? Rüyanın doğruluğunu tabkik etmek istiyordum. Bu da ancak evin içine girmekle mümkün olacaktı. Hem mademki en güzel rüyalarım bu evde cereyan etmişti, bir iki ay oturuverirdim. Fakat dediğim gibi, asıl maksadım, rüyanın realiteye nispetini anlamaktı.” (s. 112). Ancak anlatıcı, buna bile muvaffak olamaz; çünkü, evi ondan önce başkaları kiralar.

Çirkin bir genç kadının yaşadıklarının anlatıldığı *Hakikatten Sonra Hayal* adlı hikâyede yazar, o günkü toplumda örneklerini daha çok göreceğimiz genç kızın rızasını almadan veya kadın-erkek arasındaki dengeyi gözetmeden yapılan uyumsuz evliliklerin doğuracağı olumsuzluklara da dikkat çeker. Hikâyede bahsedilen çirkin genç kadın, mutaassıp ailesi tarafından kendisinden çok büyük bir adamla evlendirilir ve sonuç, talihsiz kadın için tam bir hüsrandır: “Ne kadar talihsiz bir kadın olduğumu bilmeniz! Daba lise onuncu sınıfta iken on yedi yaşında beni ellilik bir binbaşya verdiler, ailem son derece mutaassıp olduğu için sesimi çıkaramazdım, kaderime boyun eğdim, genç kızlık çağımın en güzel senelerini ihtiyar, hastalıklı, mızımız bir adamın soğuk nüvazişleri arasında kaybettim, benim için bir cehennem azabı olan altı senelik bir evlilik hayatından sonra, kocam kalp sektesinden vefat etti. (...) Fakat yalnızlık çekilir şey değil. Hele insan yirmi beş yaşında ve dul olursa. Siz erkekler bekârlığa sultanlık demekte belki haklısınız. Fakat kadınlar için öyle değil.” (s. 70).

Maddî gücünü (evini ve dükkânını) kullanarak hikâyenin anlatıcısıyla evlenmek isteyen bu çirkin kadının teklifini, “gönül işlerinde paraya ağız açtırmayan bir adam” olan anlatıcı, kabul etmez. Sevginin daima karşılıklı olmadığına inanan, “biç mukabele görmeden sevmiş ve hâlâ seven bir adam” olduğunu söyleyen, “sevdiklerimizden ziyade sevgimizin kendisi mühibmdir” (s. 70) diyerek “Don Juan” adlı şiirinde “maraz-ı aşka âşık” olduğunu söyleyen Cenap Şahabettin’i hatırlatan anlatıcı, kadının bu teklifini reddederken kendi psikolojisini de veren şu ifadeleri kullanır: “Fakat o niçin bizim gibi yapmıyor. İçindeki yangını dışarı sızdırıyor?” (s. 71). Ne var ki, birgün bu çirkin kadının öldüğünü öğrenen anlatıcı, bu ölümden biraz da kendisini sorumlu tutar ve çok üzülür. Anlatıcı, yıllar geçse de o kadının, gözlerinin önünden gitmediğini söyler; ama bir farkla: o çirkin kadın değişmiş ve güzelleşmiş; anlatıcının idealindeki kadının fizikî özelliklerine bürünmüştür: “Armut biçimindeki başı bir portre ressamının tahayyül edebileceği en harikulâde bir baş olmuş, siyahla kumral arasında mütereddit saçları tatlı bir kumrallıkta karar kılarak parlaklaşmış ve hafif kıvrımlar kazanmış, gözleri yıldızlı mayıs gecelerinin şürlü maviliğini aksettiren ikiz aynalar gibi, burnuna Yunanî bir mükemmeliyet gelmiş, yüzündeki sivilceler yok

oluvermiş ve şimdi yüzü pembe ışıklar içinde gülümsüyor. Dudaklarda ve dişlerde de eski çirkinlikten eser yok..." (s. 72).

Cahit Sıtkı'nın bizzat kendisi veya sözcüsü kabul edebileceğimiz bu hikâyedeki anlatıcı, "Hiçbir çehre, hayâlde görüldüğü kadar hakikatte güzel değildir"⁴² diyen Ahmet Haşim'i tekrarlarcasına, kendisi için realitedeki değil hayaldeki kadının daha güzel olduğunu ve Yunan mitolojisinden de istifade ederek tasvir ettiği bu kadının -ve diğer bütün kadınların- "kendisini koruyan bir melek" olduğunu söyleyerek Cahit Sıtkı'nın, kadını "koruyucu ve sığınacak bir varlık" olarak görme anlayışını bir kez de bu hikâyede ifade etmiş olur: "Hakikatten sonra hayal! Evet, hakikatin kaba hendesinden kurtulmuş, şimdi hayalin, hayalimin seyyal, engin ve namütenabî aydınlık sularında serazat dolaşiyor. Şimdi ben de onu seviyorum, şimdi kaderlerimiz birbirine muvazi olarak inkişaf ediyor. Gündüzleri omuzlarımda kanat çırpıntısını duyduğum ve geceleri rüyamı cennete döndüren melek odur. Ve bir kaldırımdan diğer kaldırıma geçerken, otomobil, otobüs ve tramvay altında kalmıyorsam, yıkık bir binanın önünden geçerken başıma taş düşmüyorsa, eve sarhoş döndüğüm akşamlar muvazenemi kaybederek merdivenlerden aşağı yuvarlanmıyorsam, bu güzel talihimi hazırlayan, besleyen ve muhafaza eden o olacak, beni yalan söylemekten, kötü fiiller işlemekten men eden, insanları bütün kusurlarını affedecek kadar namütenabî sevmeyi bana öğreten o olduğu gibi." Anlatıcının bu ifadeleri, aklımıza, Attila İlhan'ın "Böyle Bir Sevmek" adlı şiirindeki şu meşhur dizeyi getiriyor: "Ne kadınlar sevdim zaten yoktular?". Zaten onun hikâyelerinde kadının, varlığından çok yokluğu sözkonusu edilir.

Anne Sevgisi ve Özlemi

Annesini sevginin ve şefkatin merkezi olarak gören ve çocukluğunun yitik cennetine sürekli bir özlem duyarak annesi için "şefkatler ülkesi" nitelemesini yapan Tarancı'nın, şiirlerinde çok daha net bir şekilde ifade ettiği⁴³ "anne özlemi" ve "anneye sığınış" veya "ana şefkatinde bir sevgili muhabbeti"⁴⁴, hikâyelerinde de yer yer karşımıza çıkar. "Gerçeğin soğukluğunu onu öncelikle ilk saadet kaynağı anneye yöneltilir. (...) İlk saadet kaynağına erişme isteği olarak nitelenebilecek bu yoğunlaşma; aşk ve sevgiden çok sığınma karakteri taşır. (...) Cabit Sıtkı sıkılıp bunaldığında, hayatın olumsuz şartları karşısında aciz kaldığında; yenilenme, yeniden başlama ve arınma ihtiyaçlarıyla genellikle yöneldiği kişi annedir."⁴⁵

Bir pansiyon odasında yalnız başına kalan anlatıcının "bir çocuk saffetiyle" kendisini yatağa bırakıp uyumak isteğiyle başlayan *Yalan Söyleyen Mektup* adlı hikâyede, anlatıcı yatağa uzandığında, uykusunu kaçıracağını bildiğinden "vefasız" sevgilisini düşünmek istemez. Sonunda uyuyamayınca aylardan beri mektupsuz bıraktığı "annesine mektup yazmak gibi zahmetsiz, sevinçli bir vazifeyi" yerine getirmeye karar verir. Annesine duyduğu hasret ve iştihayı ifade ettiği bu mektuba baktığımızda anlatıcının "anneye sığınma" ihtiyacını ve arzusunun görürüz. Yaşadığı sıkıntılı hayatta en çok düşündüğü kişi, "başını dizlerine koyup dinlendirmek istediği" annesidir: "...bu didişme arasında seni sık sık ve gözlerim yaşararak düşünmüyorum değilim. Yorgun ve uğultulu başımı dizlerinde dinlendirmek arzusuyla yanmadığım saniye yoktur." (s. 45). Dağınık ve perişan hâlde yaşayan anlatıcı, mektubunda annesini mutlu edebilmek için onun hoşuna gidecek "yalanlara" yer verir.

⁴² Ahmet Haşim, "Şiir Hakkında Bazı Mülâhazalar", içinde *Bütün Şiirler*, (Haz.: Asım Bezirci), Can Yayınları, 2. baskı, İstanbul: 1985, s. 212.

⁴³ Bu konuda bkz. Ramazan Korkmaz, *a.g.e.*, s. 112-113, 118-119, 125.

⁴⁴ Ramazan Korkmaz, *a.g.e.*, s. 125.

⁴⁵ Ramazan Korkmaz, *a.g.e.*, s. 118-119.

Bu yalanlardan, “değil hayatını kutu kadar oda(sı)nı bile intizama sokmaktan aciz bir adam olan” (s. 47) anlatıcının ve dolayısıyla genç Cahit Sıtkı’nın derbederliğini ve bohem hayat tarzını da yakalıyoruz: “Ben çok değiştim, anne. Artık eski derbeder oğlundan eser kalmamıştır. Hayatımı intizama soktum, sabahleyin işime gidiyorum, akşamleyin yemeğimi yedikten sonra odama çekilerek sevgili kitaplarımla meşgul oluyorum. Rakıyı terk ettim, sigarayı azalttım, kendime iyi bakıyorum, sohbetim yerindedir. Gecenin bu saatinde anneciğimle konuşmaktan başka bir zevk peşinde koşmuyorum. Odamı bir görsen, anne, bir kadın eliyle düzeltilmiş kadar muntazam ve iç açıcı... Seni temin ederim ki, hayatım ve odam muvazî gidiyorlar.” (s. 46).

Sığınma İhtiyacı veya Sığınılacak Bir Varlık Olarak Kadın

Cahit Sıtkı, hikâyelerindeki tüm kadınlara öncelikle bir sığınma ihtiyacı içinde yaklaşır. Bu sığınma psikolojisinin temelinde ise, Erich Fromm’a göre, ferдин güven yitimine uğradığı, kendini aşağılanmış hissettiği zamanlarda yaşama mücadelesine devam etmek için kendi dışında bir güce, imgeye bağlanması, boyun eğmesi şeklinde bir faaliyet vardır.⁴⁶ Tarancı’nın, bu sığınma ihtiyacına pek çok sebep gösterilebilir; bunlardan biri de yaşadığı olumsuz aşk ve kadın tecrübeleri olabilir. Anlatıcı, hem bir hizmetçi kadınının serüvenine hem de kendi “sığınma arzusu”na veya diğer bir deyişle “kadını sığınılacak bir varlık olarak görme” özelliğine yer verdiği *Vicdan Ablanın Kedileri* adlı hikâyesinde, “zayıf, nahif, esmer, başı daima öne eğik, küçük, kestane gözlü”, “zeki, terbiyeli ve haddini bilir bir kız” (s. 51) olan ve evlerinde hizmetçilik yapan öksüz Vicdan abladan bahseder. Henüz bir çocuk olan anlatıcı ile “bir abla gibi” ilgilenen Vicdan, bununla da kalmayıp akşamları, yemekten sonra, ne kadar yorgun olsa da anlatıcının “başını dizlerine yerleştirir, günde belki on defa sabunla yıkadığı ve daima mis kokan zayıf, esmer ve kuru ellerini” anlatıcının saçlarında gezdirerek ve onun gözlerine “sahici bir abla şefkatiyle bakarak (...) halavetli ve munis bir sesle” masallar anlatır. Gerçek hayatta bir ablası olmayan ama kendisinden küçük iki kız kardeşi olup (Nihal ve Yıldız) bunlardan Nihal’e, *çocuk kalma arzusunun bir başka yansıması* olarak, kendisinden yaşça çok küçük olduğu hâlde mektuplarında sürekli “Abla” diye hitap eden Cahit Sıtkı Tarancı, hikâyede de vurgulandığı üzere annesi, babasıyla odalarına çekilince veya büyükannesi ibadetle meşgul olurken (s. 52) kendisiyle ilgilenecek bir ablaya ihtiyaç duyduğunu, daha doğrusu *sürekli bir kadın tarafından ilgilenilmeye muhtaç olduğunu* sanki bu hikâye vasıtasıyla bir kez daha vurgulamak veya bizlere hissettirmek istemiştir.

Cahit Sıtkı’nın 1938’de yani yirmi sekiz yaşındayken kaleme aldığı bu hikâyedeki Vicdan Abla, akşamları anlatıcıyı dizlerine yatırıp tatlı sesiyle masal anlatarak uyutmakla da kalmayıp çok sevdiği anlatıcının yaptığı kabahatleri de örter veya anlatıcının çok korktuğu babasına karşı onun yaptıklarını üstlenir. Sözelimi; babasının rakı kadehini kazayla kıran anlatıcı, Vicdan ablasına “sığınır”: “Kendisinden medet umduğumu anlamıştı. Göğsünden çektiği mendiliyle gözlerimi, yüzümü kurularak beni örttü: ‘Sen üzülme küçükbeciğim. Ben kırdım derim.’” (s. 53).

Bu hikâyeden de anlaşılacağı üzere Cahit Sıtkı için bütün kadınlar (anne, kızkardeş, sevgili), “*buzursuz bir rubun dinginlik arayışında sığınacağı bir teselli kaynağı*”dır.⁴⁷ Kız kardeşi Nihal’e, bu hikâyeyi yazmadan yedi yıl önce gönderdiği ve kendisine mektup yazmayı kesinlikle kesmemesini rica ettiği 18.10.1931 tarihli bir mektubunda

⁴⁶ Erich Fromm, *Özgürlük Korkusu*, (Çev.: Roza Hakmen), Yaprak Yayınları, İstanbul: 1985, s. 99.

⁴⁷ Ramazan Korkmaz, *a.g.e.*, s. 114.

Cahit Sıtkı, bu sığınma arzusunu ve teselli arayışını şöyle dile getirir: "...iki sene evvel çirkinlikten, boy kısalığından şikâyet ettiğim vakit beni tesellide yalnız sen muvaffak oldun. En ümitsiz anlarımda sana koştuğum vakit dizlerime metanet üfleme sırrını yalnız sen keşfedebildin. (...) sen bir melek gibi kanatlarını daima benim üzerime açmalısın ve beni her teblikeden kurtarmalısın."⁴⁸ Ramazan Korkmaz, Nihal Hanım'la 1996 tarihinde yaptığı bir görüşmede Nihal Hanım'ın bu konuyla ilgili olarak şunları söylediğini aktarır: "Benden büyük olmasına rağmen ağabeyimi teselli etmek, akıl vermek ve sakinleştirmek görevi hep bana düşerdi. İlkokul son sınıf ya da ortaokul birinci sınıfta bir talebenin lisede okuyan ağabeyini teselli etmek, teskin etmek için nasıl çırpındığını bir düşünün..."⁴⁹

Cahit Sıtkı'nın 1938'de kaleme aldığı *Balayı Seyahati* adlı hikâyesi, onun kadın anlayışı hakkında ipuçları veren önemli bir metindir. Hikâyenin başkahramanlarından Necmi, Semiha ile iki aylık evlidir ve bu yeni evli çift, balayı için Avrupa'ya gitmeye niyetlidirler; ancak değişik engeller yüzünden bu seyahat gerçekleşemez. Bu hikâyedeki kadın (Semiha), erkeği (Necmi'yi) niçin sevdiğini izah ederken kendisini hep "masum, sevimli ve sevgiye muhtaç bir çocuk" olarak gören, "çirkinlik kompleksi"ni üzerinden hiç atamayan ve hep kendisinden yaşça küçük kızlara ilgi duyan Cahit Sıtkı gelir aklımıza: "Sen hâlâ çocuksun Necmi, dedi. Fakat sana bir itirafta bulunayım mı? Seni bana sevdiren bu çocuk, bu saf ve temiz taraftır. Sen de bilirsin ki erkek olarak bir güzelliğin yoktur, hatta, darılma, çirkin de sayılırsın... Fakat sana dikkatli bakan ve seni dinleyen bir adam, hâlinde, bakışlarında, gülüşlerinde ve sesinde yaşayan çocuk tarafını fark etmekte gecikmez. Seni, çocukluğunu ebedileştirdiğin için sevdim, bu mezîyetin için seninle evlendim, çünkü benim ailem, sen de bilirsin, mutaassıp bir ailedir. Daha on dört yaşında iken bana büyümüş bir kız nazarıyla baktılar ve öyle muamele ettiler. Senin çocuk tarafında ben kendi çocukluğumu buluyorum, erkenden elimden alınan taş bebeklerimi, başörtü arasında bunalan uzun örgülü saçlarımı, kısa çoraplarımı ve mektep kasketimi senin aşkın sayesinde geri aldım." (s. 140-141).

Necmi'ye göre ise Semiha, "hayatının anlamı"dır ve daha başka hikâyeleri ile Cavidan Hanım'a yazdığı mektup ve şiirlerde de vurguladığı gibi, onu "koruyan bir melek"tir: "Sen benim her şeyimsin Semiha, sen benim başımı koruyan meleksin, gençliğimsin, hayat aşkımsın, ümitlerimsin, hülyalarımsın. Yedi sene evvel sen karşıma çıkmasaydın, gençliğim manasız maceralar içinde sönüp gidecekti, ümitlerim bugünkü gibi yemiş veren bir ağaç manzarası almayacaktı, hülyalarım kafamın dört duvarı arasında mahpus kalacaktı..." (s. 141). "Kalbi kadar yüzü de güzel" olan Semiha, tıpkı *Vicdan Abla'nın Kedileri* hikâyesindeki Vicdan Abla'nın çocuk anlatıcıya yaptığı gibi, kocasının saçlarıyla oynar ve "tatlı bakışlarını" kocasının yüzünde "serin bir rüzgâr gibi" gezdirir. İster anne, ister kız kardeş, isterse sevgili/eş olsun tüm kadınların Cahit Sıtkı için sığınacak ve onu bir çocuk gibi seven varlıklar olduğu düşüncesi, bu hikâyede de net bir şekilde karşımıza çıkmaktadır.

Cahit Sıtkı 1945'te kaleme aldığı *Kartopu* adlı hikâyesinde de, annesinin, "mürüvvetini görme" isteğini yerine getirme arzusunu taşıyan ve bekârlık ile onun getirdiği sefaletten bıkan bir anlatıcının, yine kendinden yaşça küçük, Ahmet Haşım'ın kadınları gibi "narin, ince yapılı, zarif, zayıf ve nahif, rengi uçuk, hareketleri ürkek, yürüyüşü edalı" bir genç kıza olan aşkını anlatır. Karlı bir günde kartopu oynayan

⁴⁸ Cahit Sıtkı Tarancı, *Evime ve Nihal'e Mektuplar*, (Haz.: İnci Enginün), TDK Yayınları, Ankara: 1989, s. 39.

⁴⁹ Ramazan Korkmaz, *a.g.e.*, s. 114-115.

çocukların yanından geçen anlatıcı, “ince yapılı, iğflesen uçacak kadar hafif, duman görünümlü” bir genç kız görür ki bu kız, anlatıcının çok eskiden bir tanıdığıdır. Şu anda 33 yaşında olduğu anlaşılan anlatıcının, on iki yıl önce yani liseyi yeni bitirdiğinde tanıdığı ve âşık olduğu “ceylan ürkekliğiyle yürüyen bu genç kız, o zaman on üç yaşında”dır; anlatıcı ise, yirmi bir. Anlatıcının “kâinatım” diye nitelendirdiği “bu hanımkeş, bu canım kız o zaman da böyle zayıf ve nabıftı, rengi böyle uçuktu, hareketleri böyle ürkek, yürüyüşü böyle edalıydı.” (s. 204). Onu, “kesici, kırıcı bir aşkla değilse de okşayan, saran, rabat ettiren bir aşkla” seven anlatıcı, korunma ve sığınma arzusunun burada da izhar ederek bu sevgilisini de kendisini koruyan bir *melek* olarak sunar. Genç kız ile birlikte karda yürüyen anlatıcının bir ara ayağı kayar ve düşme tehlikesi geçirir; bu sırada genç kız, “kolundan tutarak” onu düşmekten kurtarır. Anlatıcının, kendisini, kolundan tutup içinde bulunduğu derbeder ve sefil hayattan kurtaracak bir sevgiliye veya böyle *melek gibi bir kadımla yapacağı bir evliliğe duyduğu ihtiyaç* burada da karşımıza çıkar.

“Melek” Gibi Kadın

“Karımdır o benim gerçek / Merdivende ışık tutan / Başımı koruyan melek / Cümle kazadan belâdan”⁵⁰ dizelerinin sahibi Cahit Sıtkı, hikâyelerinde *masum ve sadık kadınlar* ile âşığı her türlü kötülükten koruyacak nitelikteki kadınlar için sık sık “melek” benzetmesi yapar. Sözelimi; *Papatya* adlı hikâyedeki genç kızın kimi fizikî vasıfları da Ahmet Haşım’ın kadınlarına benzer: “hâlinde körpe bir zarafet” bulunan bu kızın, “çikolataların içinden çıkan artist resimleri gibi minyon ve pırıl pırıl yanan bir yüzü, (...) incecik bir boyu vardı(ı), iğflesek dağılacak, uçacak gibi bir kız”dır (s. 85). Anlatıcı, burada kadın ile meleği özdeşleştirir (s. 86). Bu hikâyedeki on altı yaşındaki kızın adı, tıpkı Tefik Fikret’in “Süha ve Pervin” şiirindeki gibi Pervin’dir; ancak burada roller değişmiştir. Bu hikâyede cinsel arzuları baskın çıkan (şeytan) taraf, kız değil erkektir. Kız ise, *melek gibi* masumdur.

Kadınlara İlişkilerde “Kendine Güvensizlik”

Cahit Sıtkı’nın kadınlara ilişkilerinde, çirkinlik vehmi ve maddî sıkıntılar gibi değişik sebeplerden kaynaklanan *kendine güvensizliğin* bir ifadesi olan *Hayatını Yaşadığım Adam* adlı hikâyenin kahraman-anlatıcısı, Şükran adlı 20 yaşındaki bir kızın, kendisini başka bir erkekle karıştırması sonucunda bu kızla bir ilişki yaşar. Şık, güzel ve kuzu kadar munis bir genç kız olan Şükran’ın, anlatıcısı başka bir erkekle (Afif’le) karıştırması sayesinde normalde kadınlara sağlıklı bir ilişki kuramayan anlatıcı, o erkeğin kimliğiyle yani kendi kişiliğiyle/kimliğiyle değil de başkasının kimliğine sığınarak “Ayda bir gece, Şükran’ın kollarında başka bir adamın hayatını yaş(ar).” (s. 138).

Kadınlara İlişkilerde Yaşanan Hayal Kırıklığı

Cahit Sıtkı’nın, çok üzerine düştüğü hâlde kadın ve aşk konusunda çok başarılı ve mutlu olduğu söylenemez. Onun hayatı, dolayısıyla hikâyeleri, bu konulardaki başarısız girişimler, olumsuz gelişmeler ile yaşanan hayal kırıklıkları ve hüsranslarla doludur. Kadınlara münasebet kurmakta zorlanan pasif bir erkeğin, “*mknatıs gibi*” çekici bir kadının ilgisine rağmen onunla –*parasızlık* vs. gibi çeşitli endişelerin de etkisiyle- ilişki kuramamasının anlatıldığı ve *hayal kırıklığı* ile neticelenen *Şaşkınlık* adlı hikâye, Cahit

⁵⁰ Cahit Sıtkı Tarancı, ‘Başımı Koruyan Melek’, *Otuş Beş Yaş/Bütün Şiirleri*, (Derleyen: Asım Bezirci), Can Yayınları, 39. baskı, İstanbul: 2010, s. 235.

Sıtkı'nın gerçek hayatından ve kişiliğinden izler taşır. *Kolalı Yaka* adlı hikâyede anlatıcı, “güzelliğinin neresinde olduğunu pek kestiremeyeceğimizi, fakat bakıldıkça baş döndüren, yaklaşıldıkça dizlere titremeler veren, *mıknatıs* gibi bir kadınla buluşaca(ğ)ından” bahseder ve “kadınlarla beraberken beni kendime en çok güvendirilen şey paradır. Param olmadığı zaman kadınların yanında nefes alamam.” (s. 33) derken de Cahit Sıtkı'nın sürekli şikâyet ettiği parasızlık meselesini hatırlatır bize. Ne var ki saatlerce bekletmesine rağmen beklenen kadın, anlatıcıyla buluşacağı muhalebeciye gelmez ve anlatıcı, yine bir *hayal kırıklığı* yaşar (s. 36).

Küçüklerin Dostu başlıklı hikâyenin başkahramanı İhsan'ın yaşadığı birkaç aşk macerası onu bu hususta “bedbin” ve “ihtiyatkâr” yapmıştır. O, bu tecrübelerden sonra, “Genç kızların üstüne düşmenin doğru olmadığını ve ekseriya insanı sükût-ı hayale uğrattıklarını (...) öğrenmişti(r).” (s. 81). Bu hikâyedeki kahramanın psikolojisi ile Cahit Sıtkı'nınki arasında da bir benzerlik vardır.

Lügatın Sırrı adlı hikâyedeki anlatıcı da, satın aldığı “ikinci el” bir lügatta gördüğü ve bir kadına ait olduğunu düşündüğü esrarlı notları merakla takip edip bu kadına ulaşmaya çalışır. Ne var ki, lügattaki “anahtar sayfa” (bin üç yüz seksen sekizinci sayfa) koparılmıştır; yani sonuç yine *hayal kırıklığı*dır.

Küçük Kızlara İlgi

Cahit Sıtkı, *kendine duyduğu güvensizlik* veya arzuladığı kadınlara erişememesinin doğurduğu sıkıntı yüzünden teselli için annesine ya da kız kardeşine gider veya kendisinden küçük kızlara ilgi duyar. Tarancı, kadınlarla ilişkilerinde yaşadığı hayal kırıklığını ve “bedbinliği”, küçük kızlar sayesinde hafifletir: “... her beş altı senede bir (...) bana tutulan (“tutulduğum” dese daha doğru olurdu! R.G.) *küçük bir kız peydah oluyor. Bilmem ki bende boşlarına gidecek ne buluyorlar? Mamafih buna memnunum. Zira kadın hususundaki bedbinliğimi azaltıyor.*”⁵¹ Ancak Tarancı, bu küçük kızlarla istediği gibi bir aşk -daha doğrusu tensel yakınlık- yaşayamamaktan şikâyetçidir. Ziya Osman'a, Edremit'te askerken tanıdığı Boşnak kızla ilişkisinden bahsederken şunları yazar: “Maalesef, *kucaklamaktan fazla bir şey yapamadım; zira esasen küçük bir kız, ondört yaş ne ki?*”⁵² Cahit Sıtkı'nın, kendisini “*çocuk gibi gösterme*” veya “*çocuk kalma*” arzusunun altında da, çirkinlik vehmini biraz olsun kamufle etmeye çalışmak ve küçük kızların -ister âşık olduğu kendinden yaşça çok küçük kızların isterse ‘Abla’ diye hitap ettiği kendisinden küçük kızkardeşi Nihal'in- ilgisini çekmek yatmaktadır aslında. Tıpkı Cahit Sıtkı'nın gerçek hayatında olduğu gibi, kendisinden yaşça küçük kızlara ilgi duyan bir kahramanın bu ilgisinin anlatıldığı *Randevu* adlı hikâyedeki kahraman-anlatıcı, “*Örgüleri omuzlarını döven kumral saçlarıyla, dizkapaklarını ancak örten çiçekli pazen entarisıyla, uzun ipek çorapların şeffaflığından medet ummak yaşına henüz gelmemiş, güneşte oynamaktan kızarmış, kısa çoraplı bacaklarıyla, kahvenin önünden bir bahar rüzgârı gibi geçerken, çocuk hayretiyle mütenasip iri elâ gözlerinin “Peşimden gel!” der gibi benden yana, emreden, mest eden bir bakışı*” (s. 38) olan genç bir kızın peşine düşer. “*Bir kovalamaca oyunu gibi*” olan bu takip neticesinde adının Nimet olduğunu öğrendiğimiz bu genç kızla/çocukla tanışan anlatıcı, kız hakkında şunları öğrenir: fakir bir ailenin çocuğu olan bu kız, ahşap bir evde annesi ve ablasıyla birlikte oturmaktadır ve bir ay önce on dördüne basmış bir orta mektep talebesidir.

⁵¹ Cahit Sıtkı Tarancı, *Ziya'ya Mektuplar*, s. 155.

⁵² Cahit Sıtkı Tarancı, *Ziya'ya Mektuplar*, s. 154.

Anlatıcı, bu genç kızın yürürken koluna “yemiş dolu bir sepet” gibi asılması üzerine “erkeksiz evlerinin bir erkeğe ne kadar muhtaç olduğunu” düşünür. Anlatıcı, genç kızın saygılı ve nazik hâlleriyle “sadeye, mütevazıya, samimiye olan hasret”ini giderdiği söyler (s. 39). Ayrılırken sarılıp dudaklarından öptüğü bu kızın “yüzü kızarıarak, başını öne eğerek” gidişi yani *masumiyeti/saflığı*, anlatıcının hoşuna gider (s. 40).

Ayrıca bu hikâyedeki genç kızın, ev işlerinde ailesine yardımcı olduğunu hatta zaman zaman bu nedenle okulunu bile aksattığını öğreniriz: “(Çarşamba) çamaşır günüdür, o gün mektebe bile gidemeyeceğim, çünkü bütün ütü işi benim boynumdadır.” (s. 39).

Ne var ki, üç yıllığına Anadolu’ya giden anlatıcı, Nimet’e üç yıl sonra Nişantaşı’nda rastlar. Artık “gayet sık giyinmiş ve ilk bakışta insanda çılgın bir arzu uyandıran” bir genç kız olmuş Nimet, ablasının zengin bir tüccarla evlenmesi sayesinde sınıf atlamış ve lüks bir yaşama kavuşmuştur. Anlatıcının buluşma teklifine pek de sıcak bakmayan genç kız, anlatıcının bu hikâyede de *hayal kırıklığı* yaşamasına sebep olur: “Galatasaray’da Nimet’i kuaföre bıraktım. Daireye giderken, örgüleri omuzlarını döven kumral saçlarıyla, dizkapaklarını ancak örten çiçekli paizen entarisıyla, uzun ipek çorapların şeffaflığından medet ummak yaşına henüz gelmemiş, güneşte oynamaktan kızarmış, kısa çoraplı bacaklarıyla, çocuk hayretiyle mütenasip iri elâ gözleriyle küçük Nimet’i düşünüyor ve artık, niçin limonu ikiye bölüp yarısını kendisine veremeyeceğimi büyük bir hüznle anlıyordum.” (s. 42).

Cinsel Bir Nesne Olarak Kadın

Cahit Sıtkı, 1938’de yazdığı *Tramvaydaki Adamlar* adlı hikâyesinde, her yaş ve statüden erkeklerin kadına “cinsel bir nesne” veya “bir tatmin vasıtası” olarak baktığına işaret eder. Anlatıcı, tramvayda gördüğü bir genç kızın bacaklarından gözünü alamaz. Ancak anlatıcı yalnız değildir. Tramvaydaki yaşlı-genç tüm erkeklerin gözü, “tramvayda bir bomba gibi tehlikeli duran genç kız”ın (s. 77) bacaklarındadır. Bu hikâyedeki kadına bakış, tamamen “cinsel arzu” merkezlidir. Anlatıcı, genç kızın tamamen fizikî yapısına odaklanmıştır: “Başını arkaya doğru attıkça geniş ve aydınlık bir alın ışa eden siyah, kenarlı şapkası hafifçe sola eğikti. Alnını çebresinin aşağı kısmından ayıran, cimbızla hilâl şeklinde düzeltilmiş ince siyah kaşlarının altında gözleri iki iri siyah yıldız gibi ısl ısl yanıyor, uzun kirpiklerinin gölgesi pembe yanaklarını harelendiriyordu. Teneffüsünün sezilmemesiyle iri kanatları hafifçe açılıp kapanan muntazam, minyon bir burnu, bıçakla kesilmiş taze, kanlı bir et parçası gibi iştah verici, küçük ve kıpkırmızı dudakları vardı. İnsanda fiskelemek arzusu uyandıran minik bir çene, şapkanın gözlediği ve sağ kulağına gevşek kıvrımlarla düşen saçların, kaşların ve gözlerin siyahını şeddeleyen bu mat beyaz çebrenin pürüzsüz değirmisini tamamlıyordu. Bir muz lezzeti vaat eden ince ve zarif boynu üstünde bu baş, dalında asude sallanan olgun bir meyveden farksızdı. Koparılması, pardon ısırılması lâzımdı... Bu arzu dudaklarını yakıyordu. Göğsü, henüz kıvamına gelmediği için olacak, belirsizceydi. Oturmuş bâli belini ve kalçalarını geceler içinde bırakmıştı. Fakat ayak ayak üstüne attığı için bacakları şafaklarda yüzüyordu. Ten rengi ipek çorabı, dizkapağından ayak bileğine doğru muntazam bir münhani ile inen bu harikulâde bacağın mesamelerinden sıçrayan kıvılcıkları söndürmek şöyle dursun bilâkis şiddetlendiriyordu ve gözlerim bu kıvılcımlı bacak dünyasında gönüllü böcekler gibi serâzat dolaşmaktan kızgın bir lezzet duyuyordum. Bacaklarını oynattıkça aklım da beraber oynuyordu.” (s. 76-77).

Aşk/Sevgili İhtiyacı

Hayatında aşka (daha doğrusu “sevilmeye”) ve kadına çok önem verdiğini belirttiğimiz Cahit Sıtkı, “Aşkından ve sevgilisinden bahseden adamlara bayılırım.” cümlesiyle başlayan

Aşk Adam adlı hikâyesinde, ilginç ve trajik-komik bir platonik aşkı konu edinir. Anlatıcının, âşık olduğu bir kızdan (Bedia'dan) mektup bekleyen arkadaşı Nejat, kızdan mektup gelmeyince, dinlediği İngilizce bir şarkıdan ilham alarak sevgilisi Bedia'nın ağzından kendisine yine kendisi "Ebedî Sevgilim"le başlayıp "dudaklarından öperim"le biten mektuplar yazar ve Beyoğlu'ndan her hafta kendi adresine postaladığı bu mektuplarla avunur ki Cahit Sıtkı'nın da gerçek hayatında böyle bir şeyi yaptığından bahsedilir.

Evlilik veya Evlenme Arzusu

Dördüncü Sengiliyi Ararken adlı hikâyesinde olduğu gibi kimi zaman evlilik karşısı bir tavır ortaya koyan Cahit Sıtkı'nın hikâyelerinin çoğunda -özellikle 1938'den sonra yazdıklarında- yalnızlıktan ve derbederlikten sıkılan anlatıcı veya erkek kahramanlar, çözümlü evlilikte görürler. Aşksız insanın yalnızlığa mahkum olacağı ve bu yalnızlığın da bir huzursuzluğun başlangıcı olacağına şuurunda olan Cahit Sıtkı, neredeyse 1940'a kadar yani ilk gençlik yıllarında daha çok "uzak bir hayal" şeklindeki sevgilileriyle platonik aşklar yaşar. Özellikle 1938'den sonra ise, yaşadığı derbeder hayattan bıkan anlatıcının evlenip ev bark kurma isteğinin zuhur ettiğini görürüz. 1940'lı yıllarda bu isteğin iyice arttığı da bilinir.⁵³ Hatta 1943 yılındaki bir mektubunda, Ziya Osman'a da evlenmesini tavsiye eder. Bu tavsiyesinde dikkat çeken husus, evlenecek kadının, anne veya kız kardeş sevgisinin ve şefkatinin eksikliğini giderecek olmasına vurgu yapması; anne veya kız kardeş şefkatini hissettirebilecek bir "eş/sevgili" isteğidir. Evleneceği kadından, bu şefkat ve sevginin dışında, feministlerin pek hoşuna gitmeyecek başka beklentileri de vardır tabii: "*Ne kütüphane, ne radyo, hiçbir şey bir presence humaine'in (yanında bir insan bulunmasının) yerini tutamaz. Yakının olan bir insanın yüzündeki ve bakışlarındaki sıcaklığı hiçbir kitapta bulamazsın. (...) kabaltı tepisini getirip önüne bırakan, ceketini tutan, şapkana son bir fırça darbesi vuran taze bir compagne'in ("eş"ın) yerini neyle dolduracaksın? Gece yataktaki mental yalnızlıktan bahsetmiyorum. Bu haleti senden daha çok yaşadığım için dehşetini bilirim. (...) Bu Cahit ille de beni evlendirmek istiyor diye düşüneceksin. Evet öyledir. Anne ve kız kardeş sevgisinden mahrum olduğun için sana hiç değilse onlar kadar yakın bir dişinin muhabbet ve şefkatine muhtaçsın. Bu ihtiyaç gayet tabiidir. Tabii olmayan, senin bu ihtiyacı karşılamakta gösterdiğin tereddüttür. Bu hususta orucu daha fazla uzatmakta fayda değil zarar var. Bu hayatta hep kayıp mı edeceğiz? Biraz da kazansak ve yüzümüz gülse! Ne olur sanki!"⁵⁴*

1938 yılına ait *Bir Uykusuzluk Gecesi* başlıklı hikâyesinin, "*rubun tabayyülde bulabildiği hürriyete*" vücudun "*ancak yatakta -bir de denizde- kavuşabil(digine)*" (s. 102) inanan ve uykusu kaçınca "*yüzünde bilyesini kaybetmiş bir çocuğun hüznü*" (s. 103) sezilen anlatıcısı, kendisini bir gemiye benzetirken "kadın"ı da, *yalnızlığın ilacı* ve *sığınılacak bir liman* olarak görür. Evliliği de, uykusuzluğun ilacı olarak niteler. Ancak bu "yalnız" anlatıcı da, sadece "rüya"sında görür sevgiliyi (s. 104-105). 1938'de yazdığı bu hikâyeden, *Paydos* adlı şiirinde "*Kişi ev bark edilmeli vakütken*" diyen Cahit Sıtkı'nın, "evlenip bir yuva kurma arzusunu/özlemini" ara sıra duymaya başladığı anlaşılıyor: "*Elinde aynalar mütemadiyen değişiyor... Ve yalnızlık! (...) Birdenbire aklına geldi. Niçin*

⁵³ Buna örnek olabilecek birkaç mektup için bakınız: Cahit Sıtkı Tarancı, *Ziya'ya Mektuplar*, s. 167, 171, 174, 183.

⁵⁴ Cahit Sıtkı Tarancı, *Ziya'ya Mektuplar*, s. 188-189.

evlenmiyordun? Evlendikten sonra uykusuz kalınmayacağını evli dostlarından duymamış mıydı? O halde?.. Evet, evlenmek lâzımdı. Ve muhakkak ki evlenmek kararı uykusuz gecelerde verilen kararlardandır. Yarından tezi yok, kendisiyle üç senedir dargın duran sevgilisinin kapısını bir daha çalacaktı! Kim bilir, belki o da hâlâ kendisini sevmektedir! Sabi! Onunla ne kadar mes'ut olacaktı!?' (s. 105).

Bir Uykusuzluk Gecesi'nden 13 gün sonra yayınlanan *Akşamcı* adlı hikâyesinde de hikâyenin içki müptelası kahramanı Cemil, *Bir Uykusuzluk Gecesi'*nde olduğu gibi, yuva kurma ve böylece hayatına çeki düzen verme arzusunadır: "Gecenin matemini aşkına örtüp sarayım. / Gittin artık, seni ben nerde bulup yalvarayım? (...) tubaftır ne zaman bu şarkıyı duysa dört sene evvel yaşadığı bir aşk macerasını en küçük teferruatına varıncaya kadar hatırlardı; küçük sevgilisi Semabat'ın hayali, mektebi, kasketinin altından omuzlarına doğru iki şelâle gibi akan çift örgüli saçlarıyla, iri bal rengi gözleriyle ve çtır pıtır konuşmasıyla gelir karşısına otururdu. Hain ve vefasız kız! Aynı zamanda sevgili ve cici kız! Ah Cemil onu o kadar çok seviyordu ki! O da, bir zaman kendisini sevmiştir. Acaba hâlâ seviyor muydu? Cemil bunu bir türlü öğrenememiş, hayatının bu düğümünü çözmemiştir. Yaşamaktaki tereddüdü de bundan değil miydi? Eğer o inatçı ve canım Semabat, ah, evet eğer o isteseydi, bugün evlenir, güzel ve şen bir yuva kurarlardı! Kim bilir belki o zaman Cemil de bu serseri hayattan kurtulurdu! Şarkı aynı yanık nağmeyle devam ediyordu: Şimdi ben tıpkı şifasız kanayan bir yarayım. / Gittin artık, seni ben nerde bulup yalvarayım? Evet, Semabat gitmişti. Onu bir daha nerde bulup yalvaracaktı! Halbuki Cemil bütiin saadetinin bu kızın sevgisine bağlı olduğunu bir kere daha anlıyordu. Karar verdi, son bir teşebbüste bulunacaktı. Belki onun inadını kırmağa, gönlünü kazanmağa muvaffak olurdu." (s. 108-109). Ama heyhat! O, meyhaneden çıktığında nereye gittiğini bilemeyecek kadar avaredir.

Cahit Sıtkı'nın yine aynı yıl (1938) yayınladığı *Hayat Bu!* başlıklı hikâyesi de onun "yuva kurma" arzusunun bir yansımasıdır. Hikâyenin Cahit Sıtkı'ya benzeyen kahramanı Fikret, bu hikâyede, "melek gibi bir kızla" nasıl evlendiğini anlattıktan sonra, "Şimdi gayet mesudum. İki çocuğum var. Karımı çıldırmasıya seviyorum. Mümkün olduğu kadar çok yaşamak için, içkiyi ve sigarayı terk ettim;..." (s. 134) diyerek sonlandırır hikâyesini. Kadını, "mutluluk meleği" ve "sığınılacak bir kurtarıcı" olarak gören ve evliliği, "mesut bir hayat" olarak nitelendiren Fikret'in, "çıldırmasıya" sevdiği karısıyla evlendikten sonra içki ve sigarayı bırakması, Cahit Sıtkı'nın Cavidan Hanım'la evlenmek için ve evlendikten sonra da bir süreliğine içkiyi ve bohem hayatı terketmesini hatırlatır.

Cahit Sıtkı'nın henüz bekârken (1939) yazdığı *Bir Ayrılık Masalı* adlı hikâyesindeki kahraman-anlatıcı Sacit, "derbeder ve epiküryen" bir hayat yaşarken aynı fakültede okuyan ve "incecik boyu, altın sarısı saçları, son derece solgun yüzü ve daima ağlıyor hissini veren iri elâ gözleri"yle Ahmet Haşim'in kadınlarını hatırlatan Mediha ile evlenir. "Tahsilli bir kız olmasına rağmen çocuk saffetini muhafaza eden ve bele hiç ukalâ olmayıp giyinişinden, konuşuşundan adım atışına kadar her şeyi sade ve samimi olan" bu "ideal kızla" evlenen kahraman-anlatıcıya göre, "izdivaç aşkın mezarıdır meseli yalandır." Evlilik, fikirce ve zevkçe de aralarında birlik olan bu çiftin aşkını kat kat arttırır. Ne var ki, yüksek dozajdaki bu aşk, anlatıcının iş hayatında yan etkilere/olumsuzluklara neden olduğundan "aşklarını hayatın icaplarına uydurmuş örnek bir aile" olmak için altı aylık geçici bir ayrılığa karar verirler; yani anlatıcı, sağlıklı bir evliliği yine başaramaz.

Necati ile Melahat⁵⁵ arasında yaşanan ve hüznü bir sonla, ayrılıkla biten bir aşk hikâyesinin anlatıldığı *Bir Aşk Masalı* adlı hikâyede, “*melek gibi bir delikanlı olan*” 22 yaşındaki “*küçük cüsseli ama dev rublû*” Necati'nin -ki hikâyedeki tasvir ve bilgiler, Cahit Sıtkı'nın özellikleriyle örtüşüyor- kendinden küçük bir kıza tutulduğunu görürüz. Bu kızın özelliklerine baktığımızda *saflık, masumiyet ve güzelliğin* ön plana çıktığını görürüz: “*Melâhat, on beş yaşına rağmen, çocuk saffet ve hayreti, iri kestane gözlerinde bir avuç yıldız gibi kaynaşan, rubunun ve vücudunun ikiz güzelliğini sevmek için bususî surette yaratılmış bir kalbin bakir çarpıntısında yaşatan, insanı mükânat gibi çeken ter ü taze bir kız, eğilip koparılmak, koklanmak, okşanmak, öpmek, rayıhası ve manzarasıyla sarboş olunmak için, usta bir bahçevanın büyük bir itina ile yetiştirdiği ve emsali arasında adı benüz bilinmeyen müstesna, harikulâde bir çiçek...*” (s. 114). Evlenme projeleri yapan bu iki sevgili, ilişkilerinde samimidirler: “*Ne Necati, bir kızla birkaç defa geçdikten sonra onu yüzüstü bırakıp giden seciyesiz gençlerdendi, ne de Melâhat her önüne gelenle flört yapan hafif meşrep, hoppa bir kızdı. İkisinde de hüsnüniyet ve samimiyet aşklarının hiszasında idi.*” (s. 115). Ancak Necati, bir yıl sonra, evlenmeye engel bir hastalığa tutulduğunu söyleyen Melahat'tan aldığı bir veda mektubuyla yıkılır ve bu kavuşma gerçekleşemez. Diğer bir deyişle, bu hikâyenin sonu da erkek -Cahit Sıtkı için “*inkisar-ı hayal*”dir.

Cahit Sıtkı'nın kendisinden yaşça çok küçük kızlara olan ilgisi ile evlenip bir yuva kurma arzusunu yansıtan bir başka hikâyesi de, 1944'te yayımlanan *Hayat!*’tır. Bu hikâyenin 28 yaşındaki anlatıcısı Cemal, eski bir arkadaşının kardeşi olan ve küçüklüğünden beri tanıdığı 15 yaşlarındaki Melahat'a âşık olur ve “*ellisine gelmiş, balıketinde, zindeliğini mubafaza eden, orta boylu bir hanım*” (s. 153) olan annesiyle yaşayan bu kıza evlenir.

Bu hikâyede, ayrıca, Melahat'ın annesi Cemile Hanım'ın gözünden o dönemin genç kızlarına yönelik tespit ve eleştiriler de mevcuttur. Yazarın anne sevgisinin tezahürü de görülür hikâyede: “*Zamane kızları pohpoblamadan iş görmüyorlar (...). Akılları, fikirleri giyimde, kuşamda. Halbuki biz gençliğimizde ne gergefler, ne dantelalar işlerdik! Ev işlerinde de elimizden gelmeyen şey yoktu. Şimdikiiler ise sinema, dans, balo diye can atıyorlar. Ev işlerine gelince, naz ediyorlar. Melahat gene iyi sayılır. Ne de olsa söz dinliyor.*”

Cemile Hanım, belki de genç kızlığımı hatırlamaya vesiledir diye, günün genç kızlarını çekeştirip durdu. Ama, Melahat'ı daima istisna ederek! Ah annelik! Çocuklarının kusurlarını bile boş görmesini bilen kâmil kadınlar!” (s. 153).

Aşkta veya Evlilikte Denklik

Cahit Sıtkı'nın, gönül işlerinde de “denklik”in olması gerektiğini belirterek “sınıf farklılığı”na vurgu yaptığı *Yadıgâr* adlı hikâyesindeki yirmi bir yaşındaki üniversite öğrencisi anlatıcı, sinemada tanıştığı fakir ama “*güzelle*” bir işçi kıza bir süre cinselliğin ön planda olduğu bir ilişki yaşar. Ancak, “*zamanla gözü açılan*” ve “*İstanbul'da ve bele üniversitede daha güzel ve cici kızlar olduğunu*”, hem de bu kızların gönül eğlendirdiği on yedi yaşındaki işçi kız Zehra'dan daha iyi giyindiklerini ve daha güzel konuştuklarını gören anlatıcı, Zehra'yı terk eder. Anlatıcı, kendisiyle Zehra arasında sınıfsal bir fark olduğunu ve “*nibayet bir tütün işçisi*” olan bu kızın “*sevgilisini de kendi muhitinden seçmesiz*” gerektiğini söyler (s. 175).

⁵⁵ “Melahat” ismi, Cahit Sıtkı'nın hikâyelerinde (*Bir Aşk Masalı, Taş Bebek, Hayat, Mürüru Zaman*) sıkça kullandığı genç kız isimlerindedir.

Burjuva/Sosyete Ahlâkına Eleştiri

Cahit Sıtkı, *Hayat Bildiğini Okur* adlı hikâyede, sosyetenin veya burjuva ailelerin yaşantı ve ahlâk anlayışlarına eleştiri yönelir. Erzincan depreminde öksüz kalan köylü kızı küçük Hanife, İstanbul'un büyük müteahhitlerinden Kemal Kurtiş'in evine yerleştirilir. Kendi isteğiyle ev işlerine yardımcı olan ve daha sonra evde bir hizmetçi muamelesi gören Hanife'nin (veya evdekilerin kendisine taktıkları yeni adıyla Sevim'in) gözüyle bu sosyete muhitinde yaşanan ahlâksızlıklar sunulur. Evin hanımı Nazmiye Hanım, poker tutkunudur ve “*yaşına başına bakmadan, kırtta kırtta oğlunun arkadaşlarıyla dans*” etmektedir. Evin oğlu ve kızı da annesi gibi eğlence meraklısıdır ve babaları evde yokken kızlı-erkekli partiler düzenlemektedirler. Evin oğlu, serpilip güzelleşen Sevim'e sarkıntılık yapar. Ancak Sevim, bakkalın oğluna âşıktır. Bu aşkı öğrenen evin hanımı, “*namuslarını kirlettiği ve kendilerini mahalleye rezil ettiği*” gerekçesiyle küplere biner ve onu kapı dışarı ederler. Her türlü ahlâksızlığı işleyen ama bir hizmetçinin masum aşkına tahammül edemeyen burjuva tarafından “Hizmetçi değil mi?” diyerek küçümsenen Sevim, atıldığı sokakta “*Sendeler gibi yürürken küçük hanımın, ağabeyinin arkadaşlarından biriyle sarmaş dolaş olduğu günü, küçük beyin kız kardeşinin arkadaşlarından birini öptüğü başka bir günü ve Nazmiye Hanımefendi'yi... Aman Allah'ım... Hatırlıyor ve kendi masum, temiz aşkını, hayallerini düşünüyor ve böyle düşüne düşüne karanlık bir sokağa sapıyordu.*” (s. 221).

Hayat Kadını veya Metres Olarak Kadın

Hikâyelerde, zengin bir erkeğe metreslik yapan kadınlara veya hayat kadınlarına da rastlarız. Sözgelimi; *Klasik Usûl* adlı hikâyedeki genç ve güzel dul Atıfet, Kadri adlı çapkın ve evli bir erkeğin metresidir; bu ilişkisine de sadıktır. “*Maddî zaruretlerden dolayı metreslik yapan bu ciddi kadın*”, hikâyenin sonunda kibar bir erkekle evlenir ve bir anlamda, *ciddiyetinden* ve *sadakatinden* dolayı ödüllendirilir.

Bir hayat kadınının ön plana çıkarıldığı *Bir Kadın* adlı hikâyenin “kısa boylu” sarhoş anlatıcısı, bir zamanlar parası varken birlikte olmayı reddettiği bir hayat kadınının, sokakta parasız kaldığı soğuk bir gecede kendisine yardım etmesinden bahsederek hayat kadınlarının aslında dışarıdan göründükleri gibi olmadıklarına, onların da normal insanlar gibi insanî niteliklerinin bulunduğu dikkat çekmek ister. Teyzesiyle aynı evde yaşayan ve yaptığı işten dolayı herkes tarafından peşinen dışlanan bu hayat kadınının anlatıcısı etkileyen -ve anlatıcının diğer bazı hikâyelerde ideal bir kadında aradığı vasıflar arasında saydığı- nitelikleri şunlardır: “*Bir trotteuse (hayat kadını, fahişe R.G.) olmasına rağmen hiç de yulşık değildi. Bilâkis gayet ciddi, vakur, hanım bir hali vardı. (...) Ne tatlı ve müşfik konuşuyordu! Niçin bu kadar içtiğimi sordu, cevabımı beklemeden içkinin fenalıklarını bir bir anlatmaya başladı.*” (s. 118-119).

Mutsuz Kadınlar

Cahit Sıtkı, *Bir Kız Gecesi* adlı hikâyesinde, yaşadıkları hayattan memnun olmayan ve dışarıya karşı söyledikleriyle asıl hissettikleri farklı olan bahtsız kadın ve genç kızlara yer verir. Radyodaki oyunu dinler gibi gözüken bu kadınlardan birincisi, anlatıcının kırk beş yaşındaki dul teyzesidir. Anlatıcıya göre bu kadın, “*mağlum ve yıpranmış gözlerinden belliydi ki merhum eniştemle geçirdiği mesut ve avdeti imkânsız günleri düşünüyor.*” (s. 48). İkincisi ise, “*sarhoş bir baba ile kaçaron bir ananın fasılasız ve yeknesak kavgaları arasında kararır giden baktına gözlice ağl(ayan)*” (s. 48) ve dikiş dikerek evine maddî katkı sağlayan komşu kızı Feride'dir. Üçüncü kadın da, evde “Hala hanım” diye hitap edilen ellisini

geçmiş aşçı kadındır. Radyodaki oyunu dinlerken bir taraftan da mangal başında sigara saran bu kadının “mangalın küllerini eşelemek bahanesiyle ikide bir maşaya sarılan ellerinin titreşmesinden” anlatıcı, “yirmi seneden beri kocasız, desteksiz, el kapısında türlü acuları sineye çekerek geçen ömrünün, bütün ümitlerini alıp giden soğuk rüzgârında, vücudundan ziyade ruhuna bir hararet, bir teselli” (s. 49) aradığı hükmüne varıyor. Hikâyede bahsedilen diğer iki kız ise, evdeki hizmetçi kızlardır. Hala hanımın öksüz kalan bu iki kızının “mahzun ve kin dolu bakışlarından”, anlatıcı, onların “hizmetçilik kaderlerini bir türlü benimseyeme(diklerini)” (s. 49) çıkarıyor. Biri kocasını kaybetmiş ve evlerden gelen kiralılarla hayatını sürdüren ev sahibi (teyze), biri anne ve baba sevgisinden mahrum bir genç kız (Feride), biri ellisini geçtiği hâlde hâlâ el kapılarında aşçılık yapan dul bir kadın (Hala hanım), diğerleri de hizmetçilik yapan öksüz kızlardan oluşan bu beş kişilik “mutsuz kadınlar topluluğu”, o dönemdeki farklı statülerdeki kadın ve genç kızların sıkıntılarını gözler önüne sermektedir.

Kadınlara İlgili Diğer Sorunlar: Aile/Baba Baskısı, Üvey Annelik, Aldatılma vs.

Tarancı, *Hacı Fettah Efendi* adlı hikâyesinde baba baskısı altındaki genç kızların durumlarına, *Ben Üvey Anne Olmayacağım* başlıklı hikâyede de üvey anne zulmü gören genç kızların yaşadıklarına dikkat çeker.

En İyi Çare adlı hikâye, kocası Turgut Şinasi tarafından aldatılan, ancak başlarda bu duruma çok üzüldüğü hâlde daha sonraları kendi hayatını yaşayarak mutlu olan Selma'nın öyküsünü anlatır. *Tarak* adlı hikâye de aldatılan, ihanete uğrayan kadınlarla ilgilidir. *Tablodaki Kadın* adlı hikâyede de, fakir genç kızların zengin biriyle evlenip lüks bir hayat yaşama hayallerinin onlara nelere mâl olduğuyla bağlantılı olarak “her çiçekten bal alma peşinde olan” erkeklerce aldatılan genç kızların dramına dikkat çekilir.

Bir Yaralama Hadisesi'ndeki Necibe, “etiyle rubu arasında kalan” genç kızların trajedisinin temsilcisidir. Necibe, nişanlısı Osman'ı sevmesine rağmen teninin arzusuna karşı çıkamayarak yakışıklı bir genç olan Turgut'a da ilgisiz kalamaz.

Cahit Sıtkı, *Gönül Eğlencesi* adlı hikâyede, koca dayığına maruz kalıp çocuğuyla birlikte aç bırakılan ve bu yüzden evini terkedip merhametli bir kadının evine sığınan Zehra'nın öyküsüne yer verir.

Tarancı, *Bir Kış Gecesi* ve *Otel Hizmetçisi* gibi birkaç hikâyesinde hizmetçi kızlara; *Yadigar* adlı hikâyesinde de tütün işçisi bir kıza yer vererek çalışan kadınların sorunları ve psikolojileriyle de -çok ayrıntılı olmasa da- ilgilenir.

Sonuç

Yaşadığı bohem hayattan memnun olmayan, yalnızlıktan, parasızlıktan ve çirkinlikten şikâyet eden Cahit Sıtkı, hikâyelerine de aynı özellikleri taşıyan kahraman-anlatıcılar (erkekler) yerleştirmiş; bu erkeklerin kadına bakışı ve kadınlarla olan ilişkileri pek çok hikâyenin hareket noktası olmuştur. Çirkinlik kompleksinin yanında erken yaşta annesinden ayrılma, babasıyla anlaşamama, büyük şehirde yaşadığı yabancıklık ve yalnızlık, hatta II. Dünya Savaşı'nın getirdiği bazı psikolojik problemler, sanatçının kadına bakışını etkilemiş ve hikâyelerde genel anlamda dört tip kadın karşımıza çıkmıştır:

1. Yazarın “çocukluğuna duyduğu özlem” ve “sığınma” ihtiyacından kaynaklanan, *daba çok ruhî ve çocuksu yapıyla ön plana çıkan, uysal, sessiz ve “koruyucu bir melek”e benzeyen kadın ve genç kızlar*: Kendisini hep “korunmaya ve sevmeye muhtaç bir çocuk” gibi gören sanatçı, “*müsfik bakışları altında kendi(sini) emniyette hisse(ttiği)*”⁵⁶ annesine duyduğu özlemin de etkisiyle, kanatları altına gireceği, başını dizine koyup bütün sıkıntılarını teselli edecek/dindirecek, ona çocukluğunu hatırlatacak kadın ve genç kızlara yer verir. Yazarın, *Dördüncü Sevgili’yi Ararken* adlı hikâyesindeki Nükhet, *Vicdan Ablanın Kedileri* adlı hikâyesindeki Vicdan Abla ve *Balayı Seyahatî*’ndeki Semiha, bu tip kadına en güzel örneklerdir. Bu tip kadınlar ile Ahmet Haşim’in kadınları arasında hem ruhî hem de fizikî bakımdan büyük benzerlikler vardır. İster anne, ister kız kardeş, isterse sevgili/eş olsun tüm kadınların Cahit Sıtkı için *sığımlacak ve onu bir çocuk gibi seven varlıklar* olduğunu söylemek de mümkündür.

2. *Cinsel ihtiyaçlardan kaynaklanan, fizikî yapıyla ön plana çıkan ve cinsel tatmini sağlayacak birer nesne hükmündeki şehvetli ve ateşli kadınlar*: Mehmet Kaplan’ın tespitiyle, içgüdüleriyle yaşayan, dinî ve ahlâkî endişeler taşımayan bir nesle⁵⁷ mensup olan Cahit Sıtkı, hikâyelerinde yer verdiği kadınların pek çoğunda onların fizikî yönlerine dikkatleri çevirip kadını cinselliğiyle de gözler önüne serer. *Dördüncü Sevgili’yi Ararken* adlı hikâyenin, tenselliğiyle ön plana çıkan Şevkiye’si ile *Tramvaydaki Adamlar* hikâyesinde bacaklarıyla okurun dikkatlerine sunulan genç kız, bu kadın tipinin en belirgin örneklerindendir. Bu kızlar, birinci tip kadınların aksine, neşeli, kanlı canlı ve realist varlıklardır.

3. *Hem ruhî açıdan “olgun” hem de fizikî açıdan “dolgun” olan kadınlar*: Kafa ve ruh zenginliğinin yanında vücut güzelliğine ve cinsel cazibeye de sahip bu kadınlar, “*konusmasını, oturmasını, yürümesini, sade ve zarif giyinmesini, etrafındakileri incitmeden idare etmesini bilen zeki ve aynı zamanda iyi kalpli*”dirler.

4. *Sanatçının kafasındaki “ideal kadın”*: Cahit Sıtkı’nın istediği “ideal kadın”, ilk üç maddede bahsettiğimiz üç kadının özelliklerinin hepsini üzerinde taşıyacak bir tiptir: “*İstiyorum ki Nükhet’in saffetini ve masumiyetini, Şevkiye’nin canlılığını ve neşesini, Sübeyla’nın olgunluğunu bir tek kadında birleşmiş bulayım. (...) İstiyorum ki tasımı üç ayrı çeşmeye tutacağıma bir tek çeşmeye tutayım da bütün susuzluklarımı birden gidereyim!*” (s. 145). Aslında onun aradığı, bize “mutlak tatmin”in mekânı olan anne karnına dönüş arketipini hatırlatan, “*ana şefkatinde bir sevgili muhabbetidir.*”⁵⁸ O, anne karnındaki hayattaki saadetin arayışı içindedir. Yazarın bu “arayış”ı, mektuplarında ve onun için yazdığı şiirlerinde zaman zaman “anne”sine benzettiği Cavidan Hanım’a kadar devam eder; hatta bu evlilikten kısa bir süre sonra “susuzluğunu gideremeyerek” tekrar eski bohem hayatına geri döndüğü düşünülürse belki ondan sonra da sürer.

Hikâyelerde çizilen ideal sevgilinin/kadının vasıflarını verecek bazı sıfatları sıralarsak; bu kadın “*iri yeşil,mavi veya elâ gözülü, (açık) kumral saçlı, kırmızı ve etli dudaklı, orta veya uzun (incecik) boylu, zayıf, narin, nahif, hayat dolu ve neşeli ama yılışık değil, ciddi ve vakur, hanım, olgun, uysal, kültürlü, mütevazı, kafaca ve ruben zengin, konuşmasını, oturmasını, yürümesini, sade ve zarif giyinmesini, etrafındakileri incitmeden idare etmesini bilen, zeki ve aynı*

⁵⁶ Cahit Sıtkı Tarancı, *Ziya’ya Mektuplar*, s. 148.

⁵⁷ Mehmet Kaplan, *Nesillerin Rubu*, s. 26; Mehmet Kaplan, *Şiir Tablilleri II (Cumburiyet Devri Türk Şiiri)*, Dergâh Yayınları, 4. baskı, İstanbul: 1988, s. 133.

⁵⁸ Ramazan Korkmaz, *a.g.e.*, s. 125.

zamanda iyi kalpli, samimî, saf, şefkatli, munis, tatlı ve müşfik konuşan, muhabbetli bakışları olan, merhametli, rubu da vücudu da güzel vs." bir varlıktır.

Sonuçta, aşksız ve kadınsız bir hayatı düşünemeyen sanatçının, hikâyelerde, tüm kadınlara öncelikle bir sığınma ihtiyacı içinde yaklaştığı görülür ki bu da Cahit Sıtkı'nın, tıpkı Ahmet Haşim ve Fikret gibi, "saflık" arayışı içerisindeki huzursuz ruh hâlinin bir göstergesidir. Basit, sathî ve idealsiz bir hayatı özleyen Tarancı, maddi sıkıntılar içinde geçen içki merkezli sağlıksız ve bohem bir hayat yaşamış; bu nedenle, özlediği mutluluğu çocukluk yıllarında aramıştır. Anne, sevgili veya kız kardeş olsun tüm kadınlar tarafından sınırsız bir hoşgörü, şefkat ve safiyet içinde olduğu gibi kabul edilmeyi arzulayan ve "*Yârin olmuşu ermiş / Şefkatte anneye değer*"⁵⁹ diyen Tarancı, sürekli, "*çocuk kalma, kire bulaşmama ve ilk safiyeti koruma endişesi*"⁶⁰ içindedir. Onun bu psikolojisi, kadına yaklaşımındaki asıl unsurdur.

*"Annem mi, kardeşim mi, sevgilim mi? Bilmedim;
Fakat bir kadındı o, ben yalnız onu sevdim.
Yalnız bâtrâsıdır bana kalan yâdigâr."*⁶¹

Kaynakça

- Cahit Sıtkı Tarancı'nın Hikâyeleri*, (Haz.: Şaban Sağlık), Basılmamış/Yayına hazır eser.
FROMM, Erich, *Özgürlük Korkusu*, (Çev.: Roza Hakmen), Yaprak Yayınları, İstanbul: 1985.
HAŞİM, Ahmet, *Bütün Şiirler*, (Haz.: Asım Bezirci), Can Yayınları, 2. baskı, İstanbul: 1985.
KABAKLI, Ahmet, *Türk Edebiyatı*, C: 3, Türk Edebiyatı Yayınları, 4. baskı, İstanbul: 1978.
KAPLAN, Mehmet, *Nesillerin Rubu*, Dergâh Yayınları, 8. baskı, İstanbul: 2001.
KAPLAN, Mehmet, *Şiir Tabloları II (Cumhuriyet Devri Türk Şiiri)*, Dergâh Yayınları, 4. baskı, İstanbul: 1988.
KEMAL, Mehmed, *Acılı Kuşak*, Çağdaş Yayınları, İstanbul: 1977.
KORKMAZ, Ramazan, *İkaros'un Yeni Yüzü Cahit Sıtkı Tarancı*, Akçağ Yayınları, Ankara: 2002.
ÖNERLİ, Selahattin, *Cahit Sıtkı Tarancı'nın Hikâyeciliği ve Hikâyeleri*, Akran Matbaacılık, Ankara: 1976.
SAĞLIK, Şaban, *Cahit Sıtkı Tarancı'nın Hikâyeleri Üzerine Bir İnceleme*, Hece Yayınları, Ankara: 2003.
TARANCI, Cahit Sıtkı, *Evime ve Nihal'e Mektuplar*, (Haz.: İnci Enginün), TDK Yayınları, Ankara: 1989.
TARANCI, Cahit Sıtkı, *Gün Eksilmesin Pencereden*, Can Yayınları, 3. baskı, İstanbul: 2008.
TARANCI, Cahit Sıtkı, *Otuз Beş Yaş / Bütün Şiirleri*, (Derleyen: Asım Bezirci), Can Yayınları, 39. baskı, İstanbul: 2010.
TARANCI, Cahit Sıtkı, *Yazılar (Makaleler/Konuşmalar/Yanıtlar)*, (Haz.: Hakan Sazyek), Can Yayınları, İstanbul: 1994.
TARANCI, Cahit Sıtkı, *Ziya'ya Mektuplar*, Varlık Yayınları, İstanbul: 1957.

⁵⁹ Cahit Sıtkı Tarancı, 'Başımı Koruyan Melek', *Otuз Beş Yaş/Bütün Şiirleri*, s. 235.

⁶⁰ Ramazan Korkmaz, *a.g.e.*, s. 120.

⁶¹ Cahit Sıtkı Tarancı, 'Mazım', *Otuз Beş Yaş/Bütün Şiirleri*, s. 53.